

servisno učenje

u umjetnosti

Catibiela, Alejandra

Solidarity Service-learning in Arts / Alejandra Catibiela; María Nieves Tapia;

Pablo Daniel Bujan Matas; literary editor Elena Massat; illustrated by Maria Ana Bujan.

- 1st ed. - City of Buenos Aires: CLAYSS, 2018.

Digital book, PDF

Digital file: download and online ISBN 978-987-4487-01-8

1. Educational contribution. 2. Learning. 3. Social Service.

I. Tapia, María Nieves II. Bujan Matas, Pablo Daniel III. Massat, Elena, Lit. ed

IV. Bujan, Maria Ana, illus. V. Title. CDD 371.1

CLAYSS

Solidarity Service-learning in Arts

Buenos Aires, March 2019

Editorial coordination: CLAYSS

Latin American Center for Learning and Solidarity Service A non-profit civil organization (Res. IGJ 00127003) www.clayss.org

Authors

Prof. Alejandra Catibiela

Image and sound design. Pablo Daniel Buján Matas

Prof. María Nieves Tapia

LATINOAMERIČKI CENTAR ZA SERVISNO UČENJE I SOLIDARNOST (CLAYSS)
Udruga civilnog društva iz Buenos Airesa u Argentini

„Naučiti služiti, služiti da bi naučio“

CLAYSS je osnovan da bi pomagao i služio učenicima, učiteljima, obrazovnim ustanovama i udrugama civilnog društva koje realiziraju ili žele realizirati obrazovne projekte temeljene na servisu (usluzi) u zajednici ili drukčije rečeno projekte servisnog učenja (učenja angažiranjem u zajednici).

Ovi projekti omogućuju djeci i mladima da primjenjuju ono što su naučili servisirajući uočenu potrebu u svojoj zajednici. Istodobno, sudjelovanje u uslužnim aktivnostima temeljenim na stvarnim potrebama omogućit će im stjecanje novih znanja, novih pogleda na svijet, te razvijanje značajnih životnih vještina i aktivno sudjelovanje u društvu.

Ova inovativna pedagogija, koja se posljednjih godina širi po cijelom svijetu, također pridonosi poboljšanju kvalitete obrazovanja i razvoja lokalnih zajednica.

Sadržaj

Opis projekta „Servisno učenje u umjetnosti / učenje angažiranjem u zajednici“ u 16 osnovnih škola u Bosni i Hercegovini	5
Program „Servisno učenje u umjetnosti“	9
Poglavlje 1. Pedagogija servisnog učenja	11
1. Šta je „servisno učenje“?	11
1.1. Definicija	11
1.2. „Kvadranti“ servisnog učenja	12
1.3. Prijelaz od raznih obrazovnih praksi ka servisnom učenju	15
1.4. „Ciklus“ servisnog učenja	17
1.5. Karakteristična obilježja servisnog učenja	17
1.6. Važnost uloge učenika	18
1.7. Povezanost između znanja i servisa u zajednici	19
1.8. Kriterij kvalitete	20
Poglavlje 2. Servisno učenje u umjetnosti	22
2.1. Praksa umjetnosti i servisa u zajednici	23
2.2. Projekti servisnog učenja u umjetnosti	24
Poglavlje 3. Kako razviti projekt servisnog učenja u umjetnosti	28
3.1. Koraci	28
3.2. Unakrsni procesi	37
Poglavlje 4. Alati i resursi	42
4.1. Digitalni resursi	42
4.2. Postupak bilježenja, sistematizacije i prenošenja iskustava projekta servisnog učenja	48
4.3. Kako poboljšati prezentaciju našeg iskustva	49
Bibliografija i internetske stranice	50

Opis projekta „Servisno učenje u umjetnosti / učenje angažiranjem u zajednici“ u 16 osnovnih škola u Bosni i Hercegovini

Projekt se realizira u osam osnovnih škola na području Novog Travnika, Jajca, Viteza i Mostara, tijekom 2019. godine i u osam osnovnih škola na području Bugojna, Kiseljaka, Travnika i Mostara, tijekom 2020. godine.

Projektom je predviđena provedba sljedećih aktivnosti:

1. Predstavljanje metodologije „Servisno učenje / učenje angažiranjem u zajednici“ predstavnicima nadležnog Ministarstva i osnovnih škola, te zainteresiranim predstavnicima lokalne zajednice.
2. Prilagođavanje priručnika o servisnom učenju za upotrebu u školi.
3. Obuka za odabrane učitelje osnovnih škola o metodologiji servisnog učenja i pripremi projekta servisnog učenja u umjetnosti.
4. Osmišljavanje, priprema i razvijanje projekata servisnog učenja u umjetnosti u osnovnim školama.
5. Provedba osmišljenih projekata servisnog učenja u umjetnosti.
6. Završna radionica na kojoj se prezentiraju rezultati „Naučene lekcije i primjeri dobre prakse“.
7. Procjena utjecaja projekta.

Metodologija „Servisno učenje / učenje angažiranjem u zajednici“ je nova i relativno nepoznata većini škola u Bosni i Hercegovini. Pet članova Genesis Projecta prošlo je šestomjesečno educiranje o metodologiji servisnog učenja, educiranje o razvijanju projekata servisnog učenja, kao i višednevnu interaktivnu obuku za instruktore servisnog učenja. Obuke su urađene u Centru za servisno učenje Latinske Amerike u Buenos Airesu u Argentini, koji je vodeći svjetski centar za metodologiju servisnog učenja i ujedno izvorište servisnog učenja / učenja angažiranjem u zajednici. Cilj projekta je uvesti metodologiju „Servisnog učenja / učenja angažiranjem u zajednici“ u odabrane osnovne škole da bismo im pružili alat koji će biti dovoljno privlačan da pomogne školama i učenicima da se angažiraju u svojim zajednicama, da rade projekte u svojim zajednicama i na taj način zadovolje primijećenu potrebu u svom okružju. Također, cilj je da učenici i učitelji rade zajedno s predstavnicima svoje zajednice na poboljšavanju i stvaranju pozitivnijeg okružja za sve. Servisno učenje temelji se na iskustvenom obrazovanju – učenju kroz rad (djelovanje, aktivnost).

Servisno učenje razlikuje se od „čistog“ iskustvenog učenja na dva osnovna načina:

- 1) Cilj servisnog učenja je usmjeravati učenike u praktično djelovanje, kojem je prvotna motivacija zadovoljavanje primijećene potrebe u svojoj zajednici.
- 2) Učenje se odvija na dva načina – učenici sudjeluju u iskustvu, ali se i razmišljaju o onome što se desilo tijekom iskustva kao rezultat djelovanja.

Osnovne karakteristike servisnog učenja:

1. Zadovoljavanje primijećene potrebe u svojoj lokalnoj zajednici.
2. Aktivno sudjelovanje i djelovanje učenika u svim razvojnim stupnjevima projekta.
3. Uvezivanje djelovanja u zajednici s kurikulumom.

Realizirane aktivnosti će osigurati da obrazovanje podupire bolju socijalnu koheziju i da izravni korisnici projekta i lokalna zajednica ostvare zajedničke ciljeve u smislu izgradnje boljih uvjeta života u svojim zajednicama.

Ciljevi projekta:

- doprinijeti stvaranju pozitivnog životnog okruženja na nivou škole i lokalne zajednice kroz umjetnost,
- osnaživanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta za pripremu, upravljanje i praćenje aktivnosti u svom okruženju putem metodologije servisnog učenja,
- osnaživanje sprege osnovna škola – lokalna zajednica kroz zadovoljavanje uočenih potreba na nivou zajednice.

Servisno učenje u umjetnosti

Program „Servisno učenje u umjetnosti”

U posljednjih 18 godina Argentina je doživjela ekspanziju umjetničkog obrazovanja. To se najbolje vidi u većoj nazočnosti likovnih predmeta u obvezatnom obrazovanju, te definiranju znanja koja će se razvijati na cijelom nacionalnom prostoru, posebice u srednjoškolskom obrazovanju. U istom razdoblju CLAYSS je usko surađivao s obrazovnim ustanovama različitih obrazovnih razina koje razvijaju projekte servisnog učenja temeljene na umjetnosti ili na bilo kojem od predmeta umjetnosti, a kod kojih je uočen pozitivan društveni utjecaj koji pružaju zajednicama u kojima žive.

Posljednjih godina, i Argentina i Latinska Amerika svjedočile su razvoju velikog broja obrazovnih programa koji povezuju umjetnost s razvojem lokalne zajednice. U ovom kontekstu, brojna iskustva projekata servisnog učenja u umjetnosti razvijenih u Argentini predstavljaju bogatu sintezu društvenih i pedagoških inovacija koje mogu koristiti i drugi u različitim modalitetima.

Posebnu kvalitetu ovakvim projektima daje činjenica da su to projekti koji se usredotočuju ne samo na institucionalizaciju prakse servisnog učenja nego na povezivanje pedagogije servisnog učenja i same umjetnosti da bi se omogućio razvoj novih načina poučavanja učenika i da bi se ostvario utjecaj na lokalne zajednice putem umjetničkog izričaja.

Programi servisnog učenja u umjetnosti imaju za cilj:

- Promoviranje prakse servisnog učenja kao alata za integriranje utjecaja koje umjetnost može imati na lokalnu zajednicu.
- Korištenje servisnog učenja kao inovativnog pedagoškog pristupa za širenje umjetnosti i kulture u lokalnim zajednicama.
- Promoviranje ueničkih inicijativa u umjetnosti.
- Stvaranje lokalnih kapaciteta, razvijanje kritične mase zainteresirane za temu i omogućavanje interakcije i razmjene koji vode prema cilju promoviranja servisnog učenja kao alata za inovacije u umjetničkom obrazovanju u formalnom obrazovnom okružju.

Glavne osobine servisnog učenja u umjetnosti:

- Prožima sve razine obrazovanja (predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko, univerzitetsko i neformalno obrazovanje), u različitim okružjima i oblicima.
- Usredotočuje se na područje znanja koje je dio općeg obrazovanja u obvezatnom obrazovanju i posebnog obrazovanja u ustanovama specijaliziranim za umjetničko obrazovanje.
- Uključuje raznolikost tradicionalnih disciplina (vizualna umjetnost, glazba, teatar i ples), ali i novih umjetničkih disciplina (multimedija, audiovizualna umjetnost, dizajn itd.) i posebnosti unutar svake od njih.

U svezi s tim, ovaj priručnik je namijenjen učenicima, učiteljima i svima drugima iz obrazovnog sustava koji žele razvijati i realizirati obrazovne projekte servisnog učenja temeljene na umjetnosti, koji će uključivati lokalnu zajednicu i imati utjecaj na lokalnu zajednicu, koji će poučavati učenike civilnom obrazovanju, biti izravno temeljeni na kurikulu, i promicati kvalitetu života u lokalnoj zajednici.

Priručnik predstavlja pedagoške osnove servisnog učenja i govori o umjetničkom obrazovanju da bi se razumio način kako ih najbolje povezati sa uslugom u zajednici. Bavi se projektnim razvojnim stupnjima servisnog učenja u umjetnosti i predstavlja neke alate za njegov razvoj.

Pedagogija servisnog učenja

1. Što je „servisno učenje“?

Postoje vrtići u kojima dječaci i djevojčice crtaju, slikaju, izrađuju predmete, uče koncepte o plastičnoj boji i tehnikama, tako što su u kontaktu s **vizualnom umjetnošću**, a u drugim slučajevima, djeluju i zajedno s različitim institucijama u zajednici, oslikavajući zidove ili neke druge površine, uz potporu svojih učitelja i roditelja.

U osnovnim školama učenici proučavaju sadržaje **povijesti** koji su uključeni u školske kurikule, a potom ih ocjenjuju da bi se dobila ocjena; istražuju povijest svoga mjesta i/ili kraja, pronalaze dokumente i predmete koji svjedoče o toj prošlosti, prave izložbe, stvaraju male muzeje gdje oni ne postoje, prave turističke obilaske povijesnih građevina i mjesta, a sve u cilju jačanja osobnog identiteta i zaštite kulturne baštine.

Tu su i srednje škole koje provode terenske ili istraživačke projekte o nastavnim jedinicama iz **fizike** (primjerice: svjetlo) koji u ta istraživanja uključuju i partnere iz lokalne zajednice u cilju rješavanja problema svjetlosnog onečišćenja u lokalnoj zajednici.

U ovim i sličnim iskustvima učenici objedinjuju učenje u školi i servis u zajednici, te primjenjuju znanje stečeno tijekom školovanja prilikom zadovoljavanja stvarnih potreba svoje lokalne zajednice.

Servis u zajednici temeljen na stvarnoj potrebi omogućuje učenicima da nauče nova znanja koja nisu sadržana u knjigama i da razviju vještine potrebne za život, rad, skladan suživot i izgradnju civilnog društva.

Mnogo je iskustava koja pokazuju mogućnost povezivanja kvalitetnog učenja proizišlog iz školskog kurikula u području umjetnosti s uočenim potrebama u lokalnoj zajednici.

1.1. Definicija

*Korištenje metoda kao što su oblikovanje i ocrtavanje za izradu keramičkih predmeta
je učenje.*

*Održavanje prodajnih izložbi učeničkih radova za prikupljanje sredstava za dobrotvorne svrhe
je servis (usluga).*

*Primijeniti stečeno znanje o izradi keramičkih predmeta u domove kulture
radi pružanja obuke za djecu i odrasle u zajednici
je servisno učenje.*

Da bismo se dogovorili o definiciji servisnog učenja, uzet ćemo u obzir tri karakteristike koje se smatraju ključnima:

- Servis (usluga) u zajednici namijenjen ispunjavanju stvarnih i iskrenih potreba u zajednici.
- Aktivnost u kojoj učenici imaju aktivnu ulogu od planiranja projekta do procjene uspješnosti projekta.
- Aktivnost koja je usko povezana s kurikulumom.

Servis (usluga) u zajednici namijenjen ispunjavanju stvarnih i iskrenih potreba u zajednici podrazumijeva učinkovitu suradnju u cilju rješavanja konkretnih izazova u zajednici uz uvezivanje učenja s aktivnostima u lokalnoj zajednici.

Sudjelovanje učenika postiže se aktivnim pristupom učenju u kojem su učenici (više od učitelja) uključeni u planiranje, razvoj i procjenu projekta. Ako učenici nisu uključeni u dovoljnoj mjeri u aktivnosti projekta, utjecaj učenja je puno manji.

Presudna je uska povezanost servisa u zajednici s kurikulumom. Aktivnosti servisa u zajednici je potrebno planirati na taj način da budu usko povezane sa sadržajem učenja i istraživanja u kurikulumu. Ovdje je uloga učitelja veoma bitna jer je potrebno pronaći obrazovne sadržaje (nastavne jedinice) koje će učenici savladavati pripremajući i izvršavajući servisne aktivnosti u zajednici.

Servisno učenje temeljeno je na pretpostavci da učenici vrše servis u zajednici uz aktivno savladavanje nastavnih jedinica. Ovo je inovativan način učenja sadržaja iz svih nastavnih predmeta koji razvija sposobnosti i vještine učenika i mijenja njihove stavove, te na taj način preobražava lokalnu zajednicu.

Ukratko, projekti servisnog učenja (ME 2007):

- Poboljšavaju kvalitetu obrazovanja, budući da u cilju rješavanja konkretnog problema učenici uče više nego što bi naučili sjedenjem u klupi i slušanjem učitelja, a znanja, sposobnosti i vještine kojih nema u knjigama stječu se konkretnim djelovanjem u lokalnoj zajednici.
- Obrazuju učenike o budućem aktivnom sudjelovanju u civilnom društvu, jer učenici aktivno sudjeluju u svim razvojnim stupnjevima servisnog učenja.
- To su inkluzivne prakse jer potiču uključenost – čak i onih koji imaju manju razinu sposobnosti i vještina i/ili pripadaju ranjivim skupinama – i pridonose prevladavanju pasivnosti mladih u civilnom društvu zbog aktivnog i uspješnog sudjelovanja u lokalnim razvojnim projektima.
- Pridonose umrežavanju obrazovnih ustanova i udruga civilnog društva, što olakšava nastavni zadatak i omogućuje rješavanje zajedničkih problema u lokalnoj zajednici.

1.2. „Kvadranti“ servisnog učenja

U strogom smislu nije uvijek lako razlikovati praksu servisnog učenja od ostalih intervencija i aktivnosti u zajednici koje se realiziraju u obrazovnom okružju.

Najčešće su školske aktivnosti više dobronamjerne nego što se smišljeno i kritički planiraju. U najboljoj namjeri obrazovna ustanova može razviti jednostavne oblike aktivizma koji oslobađaju našu savjest, ali ne vrše promjenu ili preobražaj stvarnosti u zajednici. Primjerice: tipične „kampanje“ za prikupljanje hrane, odjeće ili školskog pribora potrebne su za ublažavanje hitnih potreba djece ili odraslih, ali one nemaju uvijek utjecaj na svijest učenika o ispunjenju svih njihovih potreba i, naravno, one ne rješavaju osnovne društvene probleme. Stoga je važno zapitati se što smo naučili iz ovakvih aktivnosti.

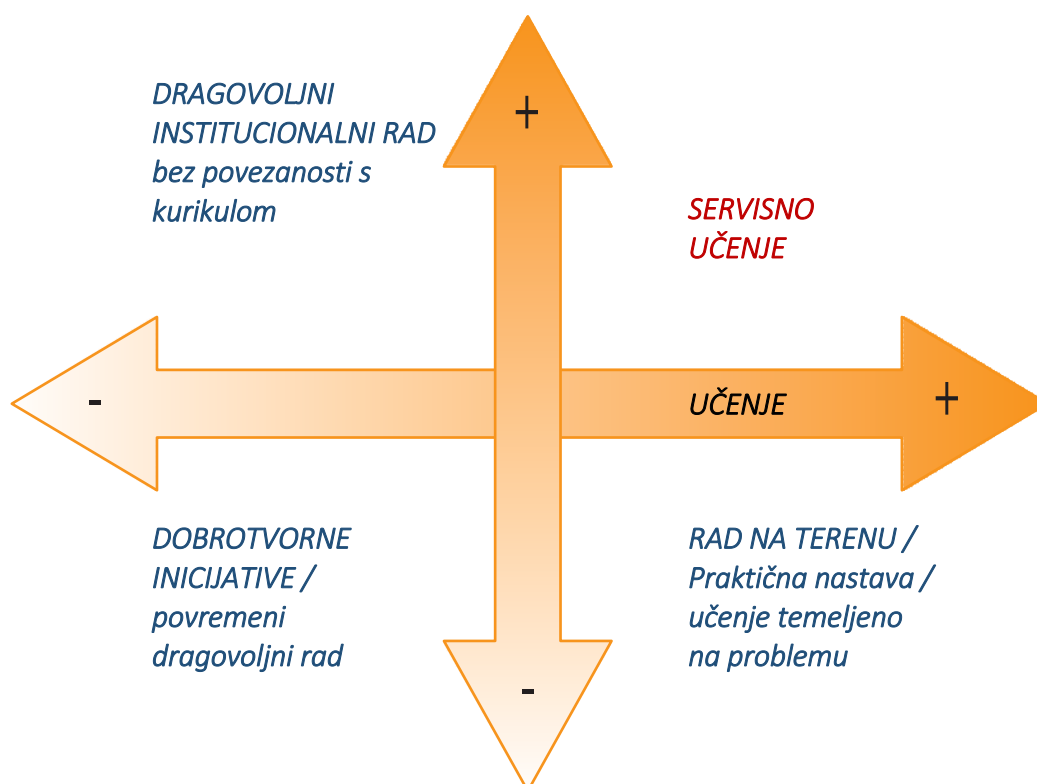
Aktivnost koja je istodobno i obrazovna i vrši promjenu u zajednici zahtijeva da učenici razmišljaju o stvarnoj praksi i stvarnom okruženju, te da su na kraju svjesni svega naučenoga i doživljenoga.

Ponuditi stvarne i učinkovite usluge zahtijeva znanje o lokalnoj zajednici, znanja iz različitih školskih predmeta, razvijanje komunikacijskih vještina, te razmišljanje o osobnim stavovima.

Da bi se utvrdio pristup koji povezuje servis u zajednici s kurikulumom, bilo bi korisno razmotriti „kvadrant“ servisnog učenja, alat koji je prvotno razvio Univerzitet Stanford iz SAD-a, a koji je ovdje predstavljen prilagođen argentinskom iskustvu u provedbi projekata servisnoga učenja.

Okomita osa (Slika 1.) odnosi se na viši ili niži kvalitet servisa (usluge) pružene zajednici, a vodoravna osa pokazuje veću ili manju integraciju nastavnih sadržaja u uslugu koja se nudi zajednici.

Prema tim osama definirani su „kvadranti“ servisnog učenja i moguće je razlikovati četiri vrste obrazovnih iskustava u zajednici:

Slika 1: Kvadranti servisnog učenja (Tapia 2006: 26)

Kvadrant 1. – Rad na terenu / Praktična nastava / Učenje temeljeno na problemu:

Kvadrant 1. grupira prakse i istraživanja u kojima su učenici angažirani u svojoj zajednici, ali to smatraju samo predmetom izučavanja; oni primjenjuju i razvijaju znanja i vještine u stvarnom okruženju, koji su usredotočeni na razumijevanje stvarnosti lokalne zajednice, ali ne namjeravaju mijenjati ili transformirati stvarnosti u zajednici niti razvijati veze s partnerima unutar zajednice. Učenici su glavni korisnici projekta, a naglasak je na stjecanju znanja dok je kontakt sa zajednicom neizravan. Mnoge

srednje škole u Argentini realiziraju aktivnosti na dizajniranju prometnih znakova i signala kao načina da se bave proizvodnjom vizualnih informacija u svakodnevnom životu, ponekad se upuštajući u analizu potreba društvenog okružja. Da bi ovakva aktivnost postala servisno učenje trebalo bi uključiti svrhu i razvijati aktivnosti u tom smislu, primjerice u gorespomenutom slučaju povezivanjem s udrugom iz zajednice, utvrđivanje potrebe u smislu signalizacije i podnošenja prijedloga signala koji poboljšavaju sigurnosne uvjete u prometu.

Kvadrant 2. – Dobrotvorne inicijative / Povremeni dragovoljni rad:

Kvadrant 2. uključuje povremene aktivnosti koje se organiziraju sporadično i definirane su dobrotvornom namjerom i samo su malo i/ili nimalo povezane s kurikulumom i formalnim učenjem. Primjerice: prodajne izložbe učeničkih radova ili dobrotvorne priredbe. Ovo su povremene inicijative i razvijene su da zadovolje posebne potrebe u kratkom vremenu (primjerice: prirodne katastrofe, siromaštvo, druge posebne potrebe...), a glavni korisnik ovih inicijativa je lokalna zajednica i njeni članovi. Institucionalno nisu planirane. Općenito, sudjelovanje je dragovoljno; ne procjenjuju se razine uključenosti učenika i eventualno stečenog znanja.

Međutim, povremene dobrotvorne inicijative mogu biti edukativne za učenike ako:

- na neki način potiču oblikovanje stavova učenika o sudjelovanju u dobrotvornim aktivnostima
- pridonose povećanju razine svjesnosti o određenim društvenim izazovima u lokalnoj zajednici
- učenicima pružaju mogućnost učenja osnovnih postupaka upravljanja aktivnostima i postupcima
- pridonose stvaranju institucionalnog okružja koje je otvoreno za rješavanje društvenih izazova.

Da bi ovakve aktivnosti postale servisno učenje, trebaju:

- biti povezane s kurikulumom
- biti održive tijekom vremena
- biti sistematične i s jasno postavljenim ciljevima
- imati procjenu utjecaja aktivnosti u zajednici
- imati aktivno sudjelovanje korisnika aktivnosti.

Organiziranje prodajnih izložbi, školskih dobrotvornih priredbi i sličnih događaja može biti sistematična aktivnost, ako škola uveže nastavne jedinice, primjerice glazbenog s određenim servisom u lokalnoj zajednici i s njenim članovima izvođenjem zajedničkih aktivnosti.

Kvadrant 3. – Dragovoljan institucionalni rad bez povezanosti s kurikulumom:

Dragovoljne ili obvezatne aktivnosti koje su formalno planirane i izričito su dio misije određene institucije namjeravaju kod učenika potaknuti vrijednost dragovoljnog rada i razviti stavove prema servisima u lokalnoj zajednici i sudjelovanju građana u aktivnostima lokalne zajednice. Da bi ovakve aktivnosti postale servisno učenje trebalo bi ih uvezati s kurikulumom, sistematizirati aktivnosti projekta, postaviti ciljeve, procijeniti utjecaj aktivnosti i razinu zadovoljstva članova zajednice realiziranim aktivnostima.

Za svaku inicijativu koja želi postati projekt servisnog učenja, nužno je da utječe na interese i dešavanja u lokalnoj zajednici, te da vrši pozitivnu promjenu.

Kvadrant 4. – Servisno učenje:

Kvadrant 4. uključuje iskustva, postupke i programe koji istodobno ispunjavaju ciljeve učenja i učinkovitog servisa (usluge) u zajednici, uz visoku kvalitetu servisa (usluge) i visoku razinu uvezanosti s kurikulumom.

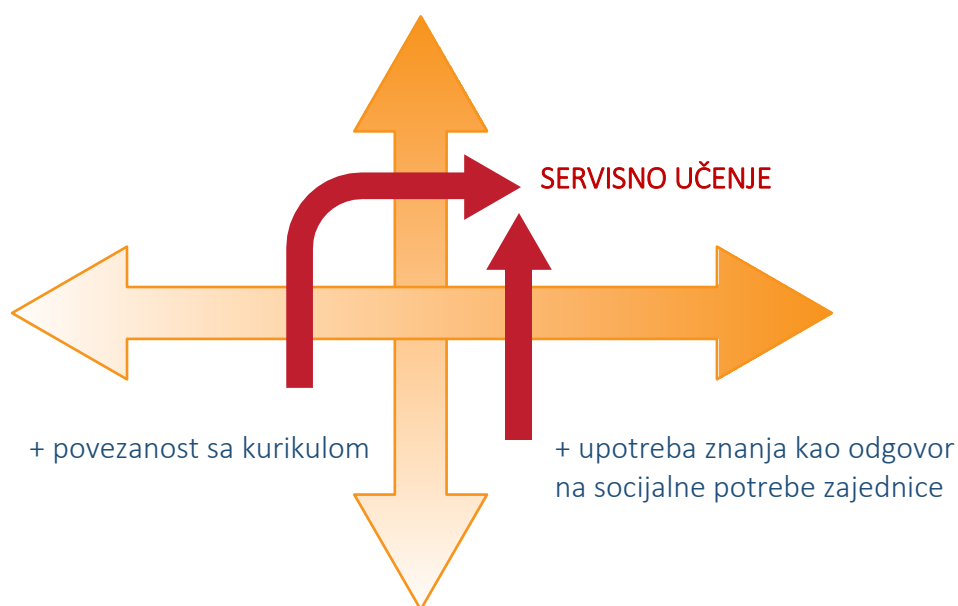
Ovdje učenici savladavaju nastavne jedinice predviđene kurikulumom u svim razvojnim stupnjevima provedbe projekta servisnog učenja i glavni su sudionici u njima. Lokalna zajednica, koja je i korisnik projekta, ali i partner u provedbi projekta, te učenici koji realiziraju projekt, istodobno su i provoditelji i korisnici projekta povezani uzajamnim vezama.

Ukratko, naglasak je stavljen na stjecanje znanja putem smislenog djelovanja u lokalnoj zajednici, a radi stvaranja pozitivne promjene.

1.3. Prijelaz od raznih obrazovnih praksi ka servisnom učenju

Neke obrazovne ustanove pokreću projekte koji od samog početka uvezuju učenje i servis, dok druge dolaze do servisnog učenja preko iskustva stečenog u već postojećim praksama, prelazeći na obrazovne prakse u kojima se učenje podiže na višu razinu i u kojima se ostvaruje veći utjecaj u zajednici, uključenim ustanovama i životima svakog učenika.

Vraćajući se na Kvadrant 4. možemo vidjeti moguće prijelaze s najrazličitijih obrazovnih iskustava na projekte servisnog učenja.

Slika 2: Prelazi ka servisnom učenju

Kao sažetak više promjenljivih, obrađuju se tri moguća prijelaza:

1. Od učenja kroz terenski rad i/ili praktičnu nastavu do servisnog učenja.
2. Od dobrotvornih inicijativa i nesistematičnog dragovoljnog rada do institucionaliziranog servisnog učenja.

3. Od servisa (usluga) koje pružaju institucije u zajednici i dragovoljnih radnih aktivnosti do servisnog učenja.

1.3.1. Od učenja kroz terenski rad i/ili stažiranje do servisnog učenja

Prijelaz se događa kada se znanje usvojeno u školi primjenjuje i obogaćuje u okružju lokalne zajednice, u servisnoj aktivnosti koja se pojavljuje kao odgovor na značajne socijalne potrebe učenika i njihove zajednice. To je proces koji zahtijeva da se upitamo o društvenoj važnosti nastavnih sadržaja i koliko su nastavni sadržaji prikladni u odnosu na stvarne potrebe zajednice, a u cilju pružanja učinkovitog servisa. Isto tako, s obzirom na uključene nastavne predmete ili područja znanja, zahtijeva:

- Organiziranje društvenih aktivnosti sukladno učenikovoj dobi ili utvrđivanje već postojećih aktivnosti u institucijama, te povezivanje tih aktivnosti s akademskim sadržajima u cilju rješavanja problema.
- Preusmjeravanje postojećih akademskih aktivnosti prema lokalnoj zajednici u cilju rješavanja problema.

1.3.2. Od dobrotvornih inicijativa i nesistematičnog dragovoljnog rada do servisnog učenja

Kada obrazovna ustanova povremeno realizira dobrotvorne aktivnosti koje nisu povezane s nastavnim područjima, često je potrebno samo se zapitati koja bi se znanja mogla razvijati u kontekstu dobrotvorne aktivnosti, povezati aktivnost s kurikulumom, postaviti ciljeve učenja, te na kraju procijeniti postignuća projekta u odnosu na zajednicu, ali i u odnosu na znanje učenika.

U procesu povezivanja društvenih aktivnosti s akademskim sadržajima, potrebno je realizirati sljedeće aktivnosti:

- Uvažiti i podržati inicijative učenika i povezati ih s kurikulumom.
- Prepoznati mogućnosti učenja djelovanjem u lokalnoj zajednici.
- Koristiti institucionalne mehanizme da bi se dao kontinuitet i održivost pojedinačnim ili posebnim skupnim inicijativama.
- Razviti i jačati veze s partnerima iz lokalne zajednice.

1.3.3. Od servisa (usluga) koje pružaju institucije u zajednici i dragovoljnih radnih aktivnosti do servisnog učenja

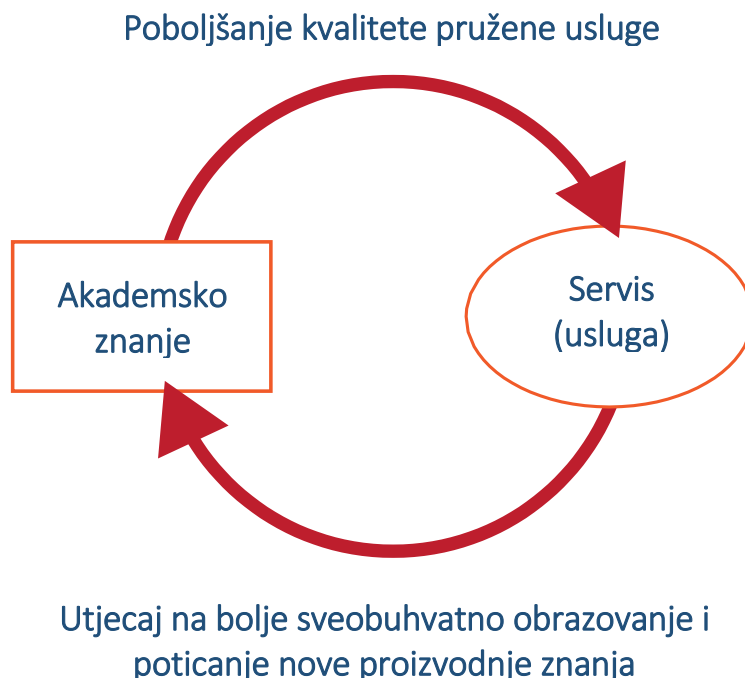
Prijelaz između pružanja „servisa“ i servisnog učenja vjerojatno je najvažniji prijelaz jer pravi razliku u odnosu na tipičan primjer dragovoljnog rada mladih. Sa stajališta kvalitete učenja to je također najvažniji prijelaz jer osigurava da škola bude čvrsto povezana sa svojim obrazovnim identitetom.

Tek treba utvrditi što se može naučiti u lokalnoj zajednici u kojoj će se vršiti servis ili koje se teme iz kurikula mogu povezati sa servisom koji se želi realizirati.

Ponekad, sve što je potrebno jeste da učitelj usmjeri pozornost učenika uključenih u projekt pružanja „servisa“ prema nastavnim sadržajima i znanjima koja se mogu usvojiti tijekom pružanja „servisa“.

1.4. „Ciklus“ servisnog učenja

Kada se realizira servisno učenje „ciklus“ se pojavljuje kada akademsko znanje poboljšava kvalitetu pruženog servisa, a istodobno servis zahtijeva i potiče usvajanje novih znanja da bi se na odgovarajući način zadovoljila potreba u lokalnoj zajednici.

Slika 3: „Ciklus“ servisnog učenja (usp. Tapia 2007: 28)

Potrebno je upotrijebiti kvalitetna znanja da bi se pridonijelo stvaranju održivih servisa u lokalnoj zajednici koji će omogućiti poboljšanje životnih uvjeta.

Što više znanja koristite za servis u lokalnoj zajednici, bolja je i relevantnija usluga koju taj servis pruža. Istodobno, što su značajnije aktivnosti učenika za zajednicu, to ih više potiče da postavljaju nova pitanja i pokazuju više znatiželje za učenje o temama u svezi s projektom.

Ključ za dobar projekt servisnog učenja je vjerojatno u uspostavljanju ovog „ciklusa“, odnosno kružnog odnosa između formalnog učenja i pružanja servisa.

1.5. Karakteristična obilježja servisnog učenja

Razmišljanje o servisnom učenju kao o susretu s lokalnom zajednicom podrazumijeva doprinos formiranju sposobnosti za empatiju i „prosocijalne“ stavove kod učenika. Stoga, kada se započinje projekt servisnog učenja, potrebno je od početka razgovarati s predstavnicima lokalne zajednice o njihovim stvarnim potrebama i očekivanjima, te zajedno procijeniti da li će planirani servis zadovoljiti potrebu lokalne zajednice ili ne.

Prosocijalno gledište pomaže nam u shvaćanju da najvažnija stvar nije da se mi „osjećamo dobro“ ili da smo „dobre osobe“ zbog pružanja servisa u lokalnoj zajednici, nego to jesu li osobe kojima se nastoji pomoći stvarno zadovoljni pruženim servisom. Također, ovo „izaziva“ obrazovnu ustanovu da

izađe iz svoje „zone ugone“ i postavi sebi pitanje je li namjeravana ponuda servisa zajednici baš ono što zajednica zaista želi i treba.

Pogled na servisno učenje s točke gledišta ljudskih prava pretpostavlja da svako dijete, tinejdžer ili mlada osoba, čak i oni u najugroženijim situacijama, imaju pravo da se smatraju subjektima koji su sposobni preuzeti odgovornost i sudjelovati u naporima da promijene osobnu stvarnost i stvarnost lokalne zajednice.

Provedba servisnog učenja ima specifične posljedice u lokalnoj zajednici jer uključuje prestanak davanja zajednici onoga što obrazovna ustanova misli da treba ili onoga što je uobičajeno davati. Umjesto toga, uspostavljaju se suradnički i partnerski odnosi sa subjektima i udrugama zajednice koji se prožimaju kroz sve razvojne stupnjeve projekta servisnog učenja.

Projekti servisnog učenja trebali bi se usredotočiti na:

- Dijeljenje sa zajednicom, a ne „pomaganje“ zajednici.
- Učenje jedni od drugih.
- Izgradnju uzajamnih čvrstih odnosa s partnerima iz zajednice.
- Sudjelovanje svih partnera i škole u svim razvojnim stupnjevima projekta.
- Druge smatrati jednakim sebi.
- Poticanje onih s manje mogućnosti da sebe smatraju sposobnim razvijati servisne inicijative.

1.6. Važnost uloge učenika

Kao što je već spomenuto, jedna od karakteristika servisnog učenja je uključivanje učenika u svaki od projektnih razvojnih stupnjeva, što je suštinski uvjet koji ima različite oblike i razine sudjelovanja učenika, a sukladno njihovoj dobi. Ideja uključivanja učenika često je svjesno ili nesvjesno odbijena od onih koji promatraju obrazovanje kao proces usmjeren na učitelja više nego na učenika, onih koji više vole da discipliniraju nego da obrazuju; s druge strane, to bi mogla biti lažno pojednostavljena ideja za one odrasle koji se radije ponašaju kao „prijatelji“ učenika bez prihvaćanja složenosti svoje učiteljske uloge.

Da bi se ostvarilo istinsko sudjelovanje učenika u projektima servisnog učenja, bitna je uloga učitelja koji podržava i usmjerava učeničku intervenciju, a posebnu pozornost posvećuje njihovim interesima kao načinu razvijanja njihovih osobnih mogućnosti.

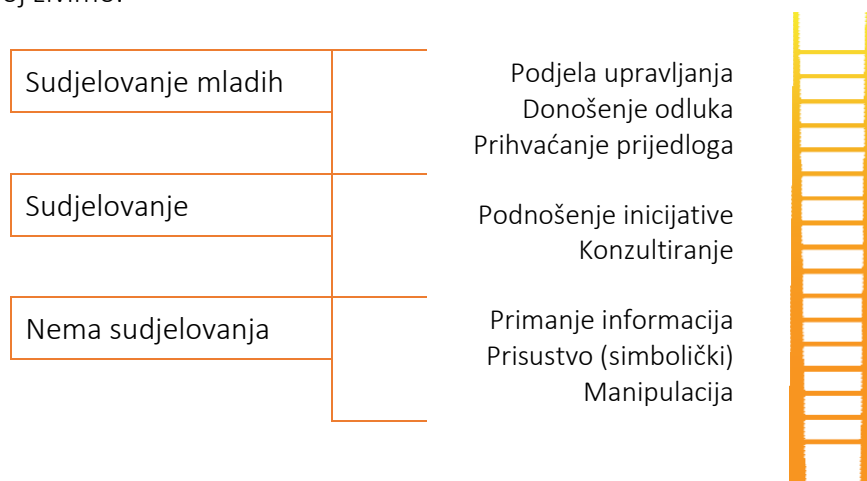
„Ljestve sudjelovanja“ učenika

Sa gledišta servisnog učenja, nije dovoljno da učenici sudjeluju samo u izvođenju aktivnosti. Neophodno je zapitati se razvijaju li oni stvarno iskustvo sudjelovanja i osobne predanosti.

Ponekad, kada učitelji ili predstavnici lokalne zajednice pokušaju pokrenuti projekt, oni ga osmisle i organiziraju, potom ga prenesu učenicima kada je sve već definirano. To jeste brzo i praktično, ali nije servisno učenje. Ne učite postati aktivnim građaninom slijedeći upute drugih. Iskustvo pokazuje da ako učenici ne sudjeluju u projektu od samog početka, njihovi obrazovni potencijali se neće razviti jer će stalno ovisiti o sudjelovanju odraslih u njemu.

Jedna od najdragocjenijih naučenih lekcija iz servisnog učenja je upravo to što se učenici uče organizaciji i komunikaciji s drugim osobama iz okružja, a to se znanje ne postiže uvijek tradicionalnim školovanjem.

Da bismo objasnili koncepte sudjelovanja i uključenosti učenika, korisna je metafora „ljestve sudjelovanja“. Roger Hart (1993: 10–18) definira sudjelovanje učenika kao sposobnost izražavanja i donošenja odluka koje su prepoznate u društvenom okružju i koje utječu na naš osobni život i/ili život zajednice u kojoj živimo.

Slika 4: Sudjelovanje i uključenost djece i mladih (Hart 1993: 10)

1.7. Povezanost između znanja i servisa u zajednici

Servisno učenje podrazumijeva da je znanje društvena roba i potencijalni doprinos demokratskom, poštenijem svijetu s više empatije; prema tome, ne slaže se s procesima učenja isključivo temeljenim na rastu pojedinca, već kao dijelom šireg procesa izgradnje općeg dobra.

Dakle, projekti servisnog učenja usmjereni su na identificiranje relevantnijih znanja koja se mogu primijeniti u rješavanju stvarnih izazova u lokalnoj zajednici. Učenici i mladi ljudi koji imaju priliku uključiti se u svoju lokalnu zajednicu razvijaju funkcionalno učenje i u njoj, a ne samo u školi. Iskustvo pokazuje da pružanje servisa drugima jača samopoštovanje i zanimanje za učenje i razvoj novih znanja. Svijet djece i mladih ispunjen je neverbalnim jezicima koji uključuju sliku, zvuk i kretanje, a materijaliziraju se novim tehnologijama. Oni prihvaćaju i preuzimaju instrumente suvremene komunikacije koji im omogućuju izražavanje na vrlo različite načine. Grafiti, glazbene skupine, ples, komunikacijski mediji, audiovizualna produkcija, videoigre, digitalna slika, dizajn, između ostalog, čine nove strategije izražavanja mladih u današnjem svijetu.

Stoga, postaviti na središnje mjesto nekoga koji uči uključuje planiranje inovativne akcije koja im razvija izražavanje i kreativnost u uzajamnom odnosu s drugim ljudima. U tom smislu, pristup servisnog učenja nudi strategije kojima se omogućuje uključivanje učenika, razvijanje projekata u stvarnom okružju koji uključuju lokalnu zajednicu kao aktivnog partnera i koji omogućuje javnosti svakodnevni uvid u projektne aktivnosti.

Pedagogija servisnog učenja razvija se unutar novih paradigmi u kojima je učenje u školi usko povezano sa servisom u zajednici, a naglasak je stavljen na uključivanje učenika iz svih obrazovnih razina u sve razvojne stupnjeve provedbe projekta.

U tom smislu, pristupom servisnog učenja nije moguće istinski promijeniti stvarnost lokalne zajednice bez sistematičnog pristupa planiranju i razvoju projekta, a uzimajući u obzir relevantnost istraživanja potreba u zajednici.

Sa gledišta učenja, projekti servisnog učenja imaju cilj istodobno razviti „četiri stupa“ ili izazova obrazovanja u 21. stoljeću kao što je navedeno od UNESCO-a (Delors 1996).

- Učiti da bi znali: svrha je da aktivnosti koje učenici realiziraju u zajednici poboljšavaju motivaciju i omogućuje stjecanje novih znanja, primjenjujući teoretska znanja u stvarnom okružju i stvarajući nova znanja.
- Učiti da bi radili: aktivnosti u lokalnoj zajednici trebale bi omogućiti razvijanje osnovnih vještina vezanih za život, rad i aktivno građanstvo, poput rada u timu, donošenja odluka u neočekivanim ili teškim situacijama, preuzimanja odgovornosti i učinkovite komunikacije.
- Učiti živjeti: aktivnost i sistematično promišljanje o vrijednostima i stavovima koji su uključeni u projekt usmjereni su na promidžbu i razvoj prosocijalnih stavova. Suočiti se s poteškoćama, savladati poteškoću i izvući pouku iz tog postupka.
- Naučiti živjeti zajedno: ima za cilj razvijanje obrazovanja za praktičko i izravno uključivanje lokalne zajednice. Projekti servisnog učenja stvaraju mogućnosti za pozitivan uzajamni odnos učenika, učitelja, partnera i institucija iz lokalne zajednice.

Pristup servisnog učenja preobražava naš bliski svijet, ali i započinje put za sveobuhvatni i osobni preobražaj. Ukratko, servisno učenje istodobno obuhvaća znanje, obrazovanje o vrijednostima i aktivno sudjelovanje učenika i lokalne zajednice.

Poglavlje 2. bavi se nekim posebnim karakteristikama u oblasti obrazovanja u umjetnosti, područja znanja koje se sastoji od nekoliko znanstvenih disciplina koje su prisutne u različitim razinama i ustanovama obrazovanja, a prilikom razvijanja projekata servisnog učenja u umjetnosti.

1.8. Kriterij kvalitete

Projekti servisnog učenja mogu, ali i ne moraju, biti održivi duže vremensko razdoblje u obrazovnoj ustanovi.

Škole često razvijaju pojedinačne projekte koji, iako su uspješni, gotovo isključivo ovise o vodstvu i inicijativi učitelja. Ponekad učitelj nesvjesno „preuzme“ projekt servisnog učenja i pretvori ga u osobnu misiju bez volje za suradnjom s drugima na razini škole ili lokalne zajednice. Ovakva vrsta projekata može biti vrlo kreativna i izazvati veliko oduševljenje kod učenika, ali njihova održivost uglavnom ovisi o angažiranom učitelju osobno.

Najbolji scenarij za projekte servisnog učenja je kada su inicijatori projekta sposobni sklopiti sporazume s učiteljima, ravnateljima, roditeljima i predstavnicima zajednice i promovirati aktivnu ulogu učenika, te na taj način stvoriti pretpostavku da projekti zaista postanu „imovina“ cijele škole. Iz kolektivnih iskustava mogu se stvoriti održivi projekti, stvoriti složeniji programi i razvijati institucionalni procesi servisnog učenja sve dok ono ne postane način učenja i međudjelovanja sa zajednicom. To zahtijeva dosljedne institucionalne politike koje potiču međudjelovanje škole i njenog okružja, te uključivanje projekata servisnog učenja u planove i programe rada škole kao sustavnog dijela identiteta i misije škole.

Dobar projekt servisnog učenja omogućuje, s jedne strane, poboljšanje kvalitete učenja, s druge strane, otvara prostore za uključivanje mladih i sudjelovanje lokalne zajednice, a omogućuje i doprinos poboljšanju kvalitete života zajednice, jačanju društvenih mreža i stvaranju sinergije među školama, udrugama civilnog društva i vladinim tijelima u službi općeg dobra.

Maria Nieves Tapia (2006: 25)

Kriterij kvalitete projekta servisnog učenja je povezan s nekoliko čimbenika:

- Trajanje i učestalost aktivnosti.
- Pozitivni učinci mjerljivi u kvaliteti života zajednice.
- Zadovoljstvo korisnika servisa.
- Mogućnost postizanja kratkoročnih i dugoročnih ciljeva društvenih promjena, a ne samo jednokratno zadovoljavanje hitnih potreba.
- Stvaranje međuinstitucionalnih mreža s društvenim i drugim udrugama, kao i udrugama u zajednici.
- Održivost projekta.
- Servisne aktivnosti omogućuju izričito korištenje sadržaja, vještina i vrijednosti koje su podržane kurikulumom.
- Aktivnost i dijalog sa zajednicom daje povratne informacije o kvaliteti prethodno stečenog znanja i potiču nova učenja, nova istraživanja i razvoj, kako same osobe, tako i skupine.

Projekt servisnog učenja proširiće se i postati održiv ako iskoristi djelovanje i sinergiju drugih institucija koje djeluju u zajednici, društvenih udruga, državnih subjekata i kompanija radi sklapanja sporazuma, dogovora, saveza ili mreža. Postignuća servisnog učenja jačat će socijalnu strukturu i angažirati građanstvo za opće dobro.

Servisno učenje u umjetnosti

Od početka do završetka formalnog školovanja, sva djeca i tinejdžeri imaju pristup znanju o umjetnosti putem glazbe, drame, plesa, likovne i audiovizualne umjetnosti. U isto vrijeme, moguće je pristupiti ustanovama za specifično usavršavanje da bi prošli kroz stručne nastavne programe. Umjetnost je postala prisutna u obrazovnim ustanovama kao sastavni dio općeg i obvezatnog obrazovanja.

Nekoliko koncepcija i značenja karakterizira prisustvo umjetnosti u obrazovnom sustavu. Često čujemo:

- „... nije svako dijete rođeno za umjetnost...”*
- „... samo umjetnički nadarena djeca mogu postići rezultate u umjetnosti...”*
- „Umjetnost je veza s duhovnom stranom ljudskoga bića...”*
- „Važno je da djeca uživaju i zabave se...”*
- „... bitno je da se učenici izraze, učitelj ih samo vodi...”*
- „... umjetnost potiče kreativnost...”*

Ove i mnoge druge izjave govore o različitim pozicijama i pristupima, ponekad suprotstavljenim, kada govorimo o umjetničkom obrazovanju:

- Urođena talentiranost koju samo neki ljudi imaju jedini je način da se postane umjetnik.
- Razvoj izražavanja i kreativnosti kod učenika podrazumijeva da učitelj treba poticati taj razvoj bez dodatnih ometanja.

Trenutačno postoji konsenzus o tome da umjetnost kao znanje ima mogućnost da se nauči s glavnim ciljem razvoja estetske i umjetničke interpretacije. Neki od najznačajnijih aspekata koje treba napomenuti u svezi s razvojem estetske i umjetničke interpretacije mogu se sažeti na sljedeći način:

- Umjetnost je jezik s kulturno-simboličkog stajališta. Izražavanje u umjetnosti je osobni prikaz društva, subjektivni način gledanja na svijet.
- Obrazovanje o umjetnosti podrazumijeva obuku o specifičnim predmetima koji će probuditi osjećaj za interakciju kroz umjetničku praksu.
- Obrazovanje o umjetnosti zahtijeva međudisciplinarno znanje za razumijevanje svijeta.
- Teoretska dimenzija je najvažnija da bi oblikovali kritičko mišljenje prema umjetničkom i estetskom izražavanju.

Prije nego što pređemo na posebnosti projekata servisnog učenja u umjetnosti, a s ciljem promatranja njihovih mogućnosti i prilika koje nude, obratit ćemo pozornost na neke karakteristike koje je obrazovanje o umjetnosti usvojilo u obrazovnom sustavu.

Obrazovanje o umjetnosti je prisutno kao sastavni dio obrazovnog sustava – omogućujući pristup umjetnosti svim učenicima – u sljedećim okružjima:

- Na svim razinama obrazovanja (predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko, visoko), te u nekoliko oblika, kroz umjetničke discipline (vizualne umjetnosti, glazba, ples, drama i audiovizualne umjetnosti).
- U specijaliziranim ustanovama kroz obvezatne i fakultativne predmete, obuke različitih razina za akademske umjetnike i ostale zainteresirane.

Obrazovanje o umjetnosti treba osposobiti učenike da slobodno i kritički tumače svijet oko sebe izgrađujući osobni identitet.

Međutim, ovo nije jedina karakteristika zbog koje je neophodno prisustvo umjetnosti u obrazovanju za sve učenike. Razmišljanje u nastavi umjetnosti zahtijeva prevladavanje takvih pristupa koji za rezultat imaju snažnu nepovezanost s datim kontekstom, stavljajući je u univerzalnu perspektivu, tamo gdje su lokalni aspekti nepoznati. Zatim podrazumijeva projiciranje drugih mogućnosti kojima bi se učenicima omogućio pristup i izražavanje kroz umjetnost, razumijevanje njezine transformirajuće moći kao pokretačke snage za društvene promjene; poticanje skupnih iskustava u zajednici i sa zajednicom za jačanje samopoštivanja i promoviranje dijaloga i dogovora s drugim pojedincima na temelju uključivanja i poštivanja različitosti.

2.1. Praksa umjetnosti i servisa u zajednici

Jedna od karakteristika suvremenih umjetničkih iskustava je ta da se ona primjenjuju u praksi kroz upravljanje projektima u lokalnoj zajednici. Neki primjeri toga su urbane i ulične umjetničke skupine (likovne, dramske, plesne ili glazbene) koje stvaraju umjetničke intervencije na lokalnoj razini (predstave, koncerti, izložbe, audiovizualni sadržaji) – u različitim prostorima, obično izvan službenih produkcijskih okružja; predstaviti umjetnički sadržaj u javnom prostoru stvarajući snažnu povezanost sa zajednicom.

Svijet „za rješavanje svojih problema i izazova treba ansamble, a ne soliste“ (Jeffrey C. Walker), da bi se do maksimuma iskoristilo djelovanje multidisciplinarnih skupina u rješavanju problema u zajednici. U tom smislu, obrazovne ustanove bi trebale razmisliti o drugim strategijama poučavanja umjetničkih predmeta, drugim načinima povezivanja učenika sa znanjem. Servisno učenje može biti jedna od njih.

Pedagogija servisnog učenja prepoznaje da bilo tko može učiti od zajednice i unutar zajednice. Sa spoznajnog stajališta, znanje se zamišlja kao društveno dobro koje potiče na zajedničko i posvećeno međudjelovanje i dijalog između naučnog znanja i tradicionalnog iskustvenog znanja (GUNI 2014). Servisno učenje prilika je za povezivanje učenika s umjetničkim praksama, kako tradicionalnim tako i suvremenim, djelujući s drugima kao pokretači pozitivnih promjena u zajednici.

Obrazovanje o umjetnosti u školi zahtijeva uspostavu odnosa između kurikularnog znanja i umjetničkih praksi u zajednici, prepoznajući potrebnu uzajamnu povezanost koja bi trebala postojati među njima. S tim u vezi, specifična znanja koja obuhvaćaju područje i kurikularne i umjetničke prakse u zajednici nude mogućnost razvoja umjetničkih i kulturnih projekata servisnog učenja koji pružaju odgovor na probleme i izazove u lokalnoj zajednici.

Obrazovne ustanove trebaju razmotriti način i interes uključivanja različitih partnera iz lokalne zajednice u projekte servisnog učenja u zajednici. Projekti servisnog učenja su prilika za dodatno obogaćivanje kurikularnog učenja u školi. U tom smislu, projekti servisnog učenja u umjetnosti mogu nastati:

- Iz nastavnih jedinica jednog predmeta koji obrađuje umjetnost ili integracijom nastavnih jedinica različitih predmeta.
- Iz međudisciplinarnih projekata u kojima su predmeti koji obrađuju umjetnost manjim dijelom zastupljeni.
- Kao doprinos projektu koji je usmjeren na drugu temu, ali bi se dijelovi nastavnih sadržaja iz predmeta koji obrađuju umjetnost mogli iskoristiti.

2.2. Projekti servisnog učenja u umjetnosti

Sati predmeta koji obrađuju umjetnost prikladni su prostori za pokretanje i razvijanje projekata servisnog učenja jer su to posebna okružja koja omogućuju stjecanje znanja i razvoj sposobnosti učenika koji se trebaju upotrijebiti kao resurs za planirani servis u lokalnoj zajednici.

Postoji poznata poslovice koja kaže: „Dajte čovjeku ribu i nahranićete ga jedan dan; naučite čovjeka loviti ribu, nahranićete ga za cijeli život“. Ova izreka predstavlja ogromnu mudrost koja stavlja naglasak na razvoj sposobnosti, a ne na jednokratnu potporu.

Ovaj je komentar toliko stvaran da bi mogao biti koristan za prepoznavanje tri osnovna elementa koji karakteriziraju servisno učenje.

Slika 5: Štap za pecanje, riba i ribnjak: tri su dimenzije solidarne aktivnosti

U ovoj metafori, riba simbolizira servis u lokalnoj zajednici, kao i kampanje za podizanje razine svjesnosti koje pružaju relevantne i razumljive informacije korisnicima servisa.

Štap za pecanje predstavlja razmjenu i prijenos znanja koji omogućuju pojedincima samostalno se nositi sa osobnim problemima i izazovima.

Konačno, more, jezero, rijeka ili ribnjak predstavljaju okružje u kojem se nalazimo i ukazuje na potrebu promoviranja razvojnih procesa koji pridonose boljim životnim uvjetima stanovništva u lokalnoj zajednici.

Neke vrste društvenih aktivnosti i servisa u zajednici zahtijevaju od učenika složenija znanja. Donošenje i prikupljanje hrane i/ili higijene za potrebe ugroženih u lokalnoj zajednici (izravna potpora) zahtijeva manje znanja nego priprema i izrada letka za prevenciju pušenja (kampanja za podizanje svjesnosti) i još mnogo manje znanja da bi se pripremila i realizirala obuka o sanitarnim problemima u zajednici, ili kako urediti i pripremiti kućni vrt da bi proizvodili zdravu hranu (prijenos znanja). Akcije poput poboljšanja kvalitete vode ili uspostava urbanih mehanizama za reciklažu, promidžba i/ili razvoj strategija za vrjednovanje istorijske baštine (doprinos razvoju i promoviranju lokalne zajednice) često uključuju ne samo duže vremensko razdoblje nego mnogo složenija znanja, te jaču uzajamnu vezu s partnerima u zajednici.

Važno je napomenuti da je moguće realizirati projekte servisnog učenja temeljene na bilo kojem od pojedinačnih navedenih oblika servisa, ili pak njihovim kombiniranjem.

Mnoge obrazovne ustanove često istodobno realiziraju tri vrste projekata servisnog učenja: izravna potpora i/ili kampanje podizanja razine svjesnosti, prijenos znanja i doprinos razvoju i promoviranju lokalne zajednice. Međutim, svaki se projekt može smatrati doprinosom procesu poboljšanja i pozitivne promjene lokalne zajednice. Projektne aktivnosti trebaju biti prilagođene dobi učenika i razini njihovog trenutačnog znanja i biti tako osmišljene da pridonose uzajamnoj suradnji škola s udrugama civilnog društva iz lokalne zajednice, te usmjerene na lokalni razvoj.

U nastavku ćemo vidjeti nekoliko primjera kako se tri vrste servisnih aktivnosti mogu izraziti u projektima servisnog učenja u umjetnosti.

2.2.1. Izravna potpora: izrada i isporuka proizvoda i usluga, kampanje podizanja svjesnosti

Jedna od bitnih karakteristika obrazovanja o umjetnosti je primjena specifičnih znanja svake od umjetničkih disciplina koje dobivaju na značaju kada su vidljive u društvu, te kada se postave kao praksa pozitivne društvene promjene.

Izrada proizvoda i/ili usluga kroz primijenjenu umjetnost može uključivati stvaranje upotrebnih predmeta korištenjem raznih materijala i konvencionalnih i nekonvencionalnih alata, koji kasnije mogu biti izloženi i/ili prodani; izrada murala, grafita, zidnih slika, skulptura, spomenika i trajnih i/ili privremenih intervencija koje se mogu nalaziti u javnim prostorima (zgrade, trgovi, parkovi itd.).

Ovdje ćemo posebnu pozornost posvetiti izradi upotrebnih predmeta i/ili usluga kroz uzajamnu vezu primijenjene umjetnosti i modernih tehnologija, uzevši u obzir ulogu koju danas imaju internet, društvene mreže, audiovizualne aplikacije, te dostupnost digitalnih sredstava i uređaja (računala, pametnih telefona, kamera...). Aktivnosti mogu biti povezane s audiovizualnom produkcijom videosnimaka, kratkih filmova, animacija, dokumentarnih filmova, digitalne umjetnosti, fotografije, ilustracija, crtanih filmova, dizajnerskih projekata, izdanja časopisa, knjiga, biltena itd.; i promoviranjem audiovizualne produkcije, primjerice nakon projekcije film(a/ova) otvara se diskusija o aktualnoj društvenoj temi u lokalnoj zajednici, što se postiže povezivanjem s lokalnim komunikacijskim medijima, reklamnim studijima, nakladničkim kućama, kulturnim centrima, klubovima itd.

2.2.2. Razmjena i prijenos znanja

Mnogobrojni projekti servisnog učenja u umjetnosti podrazumijevaju razmjenu i prijenos znanja kroz umjetničke radionice i umjetničke prakse koje su u svezi s izradom upotrebnih predmeta i/ili servisa. Prijenos znanja se može odnositi na tradicionalne umjetnosti (likovna umjetnost, glazba, ples, drama...), nove umjetničke discipline (videodizajn, multimedija, audiovizualna umjetnost) ili na multidisciplinarni pristup (osnivanje korova i orkestara, fotografske radionice, digitalna umjetnost, ilustracija...).

2.2.3. Doprinos razvoju i promoviranju lokalne zajednice

Obrazovanje o umjetnosti može pridonijeti izvođenju aktivnosti usmjerenih na razvoj lokalne zajednice i stvaranja čvršćih veza u njoj, a temeljenih na vrjednovanju i zaštiti kulturnog nasljeđa okružja. Naravno, aktivnosti moraju biti u čvrstoj vezi s kurikulumom.

Promoviranje umjetnosti u zajednici uvezuje društveno tkivo, razvija kreativni izričaj, kreativno i kritičko razmišljanje, te jača identitet svih sudionika (učenici, učitelji, škola, partneri iz lokalne zajednice...).

Aktivnosti učenika koje uključuju umjetnost mogu biti dio složenih multidisciplinarnih projekata koji se bave stvarnim i značajnim problemima i izazovima u lokalnom okružju. Umjetničke aktivnosti mogu biti povezane s organizacijom koncerata, festivala, okruglih stolova, izvođenjem kazališnih predstava, plesnih i muzičkih predstava – za koje su potrebni scenografija, svjetlosna i zvučna tehnička potpora, režija, prilagođen dizajn – koji se izvode u konvencionalnim prostorima, ali i u nekonvencionalnim prostorima (trgovima, javnim ustanovama, društvenim centrima itd.). Sve akcije stavljaju naglasak na aktivno sudjelovanje partnera iz zajednice da bi se jačao i razvijao timski rad. Pobrojani oblici aktivnosti daju doprinos provedbi kampanja za podizanje svjesnosti o specifičnim problemima i potrebama u lokalnoj zajednici.

Projekti koji pridonose razvoju lokalne zajednice mogu biti usmjereni na oporavak i/ili vraćanje tradicionalnih vrijednosti kulturnog nasljeđa lokalnog okružja. Uz materijalna blaga, koja uključuju urbano i ruralno kulturno nasljeđe, povijesne dokumente, umjetničke predmete itd. važno je uzeti u obzir i sve oblike nematerijalne prirode koji predstavljaju nematerijalnu kulturnu baštinu, a koji su važni za identitet lokalne zajednice i ljudi koji u njoj žive: usmena predaja, proslave, obredi i blagdani, tržnice, sajmovi, svetišta ili drugi prostori kolektivne kulture u kojima se zajednica okuplja.

Projekti servisnog učenja su komunikacijski kanali za obrazovne ustanove da se posvete prepoznavanju, vraćanju vrijednosti i očuvanju umjetničkog i kulturnog nasljeđa svoje zajednice, uklanjajući širokim znanjem i multidisciplinarnim pristupom probleme i izazove koji utječu na umjetničko i kulturno dobro zajednice. Također je važno uzeti u obzir praksu i iskustva koji su se desili u prošlosti, neka od njih su možda još prisutna u društvenom životu dok druga više nisu, ali i dalje čine dio identiteta zajednice. Pod ovim se podrazumijeva tradicija i kultura naslijeđeni od predaka, bilo da se radi o usmenim predajama, narodnim saborima (okupljanja u svezi s određenim datumima), znanju o umjetnosti (ples, glazba, tehnike izrade obrtničkih predmeta...), koji čine nematerijalnu kulturnu baštinu, a koju je važno sačuvati da bi obogatili kulturni identitet u odnosu na sveprisutni proces globalizacije suvremenog svijeta.

Projekti servisnog učenja postali su vrijedna obrazovna praksa za oporavak, razumijevanje i promoviranje umjetnosti i kulture, čineći čvršće veze sa članovima zajednice, pridonoseći dijalogu među kulturama i promovirajući poštivanje različitosti, a ostavljajući snažan utjecaj na učenike, učitelje i druge sudionike u projektima.

Umjetničke discipline su instrumenti individualnog i kolektivnog izričaja i bitni su za obrazovanje, stoga je potrebno da oni postanu dio obrazovnih strategija i pravo svakog pojedinca. Projekti servisnog učenja u praksi omogućuju jačanje kvalitete učenja i stjecanja životnih vještina, osmišljavanje i razvoj servisnih aktivnosti u zajednici i stvaranje mreža između obrazovnih ustanova i društvenih udruga kao partnera.

Do sada je analizirano kako umjetnost može biti prisutna u projektima servisnog učenja i karakteristike koje bi takvi projekti trebali imati, tako da umjetnost ima glavnu, a ne sporednu ulogu u njima. Plan provedbe projekata nam omogućuje prepoznati da projekti servisnog učenja u kojima umjetnost igra glavnu ulogu imaju sličan razvojni put kao i projekti servisnog učenja koji nisu povezani s umjetnošću. Prvi korak je „iskra“ kojom dolazimo do projektne ideje, zatim uradimo dijagnozu, odnosno utvrđivanje potreba/problema/izazova u zajednici, a onda razvijamo radnje i aktivnosti kojima ćemo djelovati na utvrđenu potrebu. Svi sudionici u projektu su određeni, timovi zaduženi za provedbu različitih aktivnosti su oformljeni, svatko zna svoju ulogu u projektu. Razvoj projekta započinje, a svi njegovi dijelovi povezuju se s kurikulumom; na kraju dolazi procjena projekta i utjecaja koji je imao na lokalnu zajednicu i sve sudionike i korisnike.

Stoga projekti servisnog učenja u umjetnosti između ostalog podrazumijevaju:

- Učenici preuzimaju i imaju vodeću ulogu u projektu.
- Učitelji sudjeluju u usmjeravanju projektnih aktivnosti i u povezivanju kurikula s planiranim projektnim aktivnostima u zajednici.
- Razvojni stupnjevi projekta:
 - utvrđivanje stvarnog problema u okružju
 - definicija strategija za rješavanje problema
 - planiranje intervencijskih aktivnosti
 - povezivanje svih razvojnih stupnjeva projekta s kurikulumom
 - promatranje i usvajanje povratnih informacija o učinkovitosti aktivnosti
 - procjena utjecaja projekta na problem, zajednicu i sudionike u projektu.

Kada ovo imamo u vidu, projekti servisnog učenja s aktivnim sudjelovanjem lokalne zajednice: favoriziraju odnos između kulturnog i povijesnog nasljeđa i suvremene umjetnosti, promoviraju djelovanje u zajednici, formiranje multidisciplinarnih timova i sudjelovanje partnera iz zajednice u projektnim aktivnostima, mogu uključivati osobe iz osjetljivih skupina i razvijaju posvećenost pozitivnim društvenim promjenama.

Kako svaka umjetnička praksa nema sposobnost preobražaja okružja, tako ni svaki projekt servisnog učenja neće proizvesti promjenu u zajednici. Pa ipak, timski rad, te odnos između umjetnosti i servisa u zajednici omogućit će otvaranje simboličke dimenzije, proširujući i pojačavajući mogućnost učešća umjetnosti u zajednici.

Prijedlozi projekata servisnog učenja u umjetnosti koji se mogu pojaviti u odnosu na ranije spomenute tri vrste servisa u zajednici zahtijevaju strukturu koja razmatra više pitanja. Projekti temeljeni na umjetnosti podrazumijevaju utvrđivanje i definiranje problema, uzajamni odnos sa zajednicom prilikom planiranja i izvođenja projektnih aktivnosti i na kraju, dokumentiranje i procjenu utjecaja projekta u zajednici. Ovo su ključne stvari koje se u svakom projektu servisnog učenja trebaju realizirati da bi se zadovoljila stvarna uočena potreba zajednice.

U provedbi projekata servisnog učenja treba uzeti u obzir i sljedeće:

- Učenici imaju vodeću ulogu.
- Uspostava multidisciplinarnih timova i osmišljavanje projekata otvorenih za sudjelovanje zajednice u svim razvojnim stupnjevima projekta, od planiranja, preko realiziranja do procjene utjecaja.
- Vraćanje vrijednosti kulturnog nasljeđa okružja i njegovo povezivanje s popularnom kulturom, sukladno potrebama lokalne zajednice.
- Pronalaženje nekonvencionalnih prostora za izložbe/intervencije/postavke umjetničkih radova, i poticanje dijaloga sa sudionicima tijekom samih događaja.

Kako razviti projekt servisnog učenja u umjetnosti

Ovdje ćemo dati predodžbu osnovnih koraka provedbe projekta servisnog učenja. Ovo ne treba shvaćati kao niz krutih cjelina, već prije kao organizacijski priručnik i uputstvo za one koji su odgovorni za projekte i one koji sudjeluju u njima; ovo je i „mapa“ na kojoj možete imati i alternativne pravce provedbe projekta, koji se moraju prilagoditi potrebama zajednice, učenika i učitelja, te mogućim nepredviđenim izazovima i problemima koji se mogu pojaviti tijekom projekta.

Bez obzira na polazište ili motivaciju učenika, projekti uvijek trebaju imati strukturu temeljenu na pitanjima/problemima/izazovima koji se odnose na lokalnu zajednicu u kojoj se nalazi škola. Aktivnosti pojedinih umjetničkih disciplina bit će povezane sa servisom u zajednici promovirajući na taj način svjesnost i razmjenu među uključenim društvenim akterima i pridonoseći stvaranju novih pogleda na umjetnost i umjetničke događaje i njihov utjecaj na zajednicu.

Osnovni koraci projekta servisnog učenja – „planiranje puta“

Razvojni put svakog projekta je jedinstven i projektni koraci se moraju prilagoditi osobinama čovjeka, skupine, ustanove, potrebe i lokalne zajednice u kojoj se realiziraju.

Predloženi razvojni put projekta podijeljen je u pet glavnih koraka i tri uzajamno povezana procesa, kao što je prikazano (Slika 6.).

Slika 6: Razvojni put projekta servisnog učenja

3.1. Koraci

Razvoj projekta je poput puta kojim se neko kreće, a koji je podijeljen u nekoliko koraka: stvaranje koncepata, motivacija; susret sa stvarnošću kada utvrđujemo probleme, hitne slučajeve, izazove u lokalnoj zajednici i planiramo što bismo htjeli učiniti s njima; djelovanje aktivnostima na utvrđeni

problem, procjenjivanje učinjenog, proslavljamo ako je projekt bio učinkovit ili planiramo iznova projekt učenjem na greškama.

Gledajući (Slika 6.), mogu se utvrditi sljedeći koraci:

1. motivacija
2. utvrđivanje potreba u zajednici
3. planiranje projektnih aktivnosti
4. provedba projekta
5. završetak projekta.

Ova se shema može razviti na različite načine u svakoj obrazovnoj ustanovi i uključivati manje ili više složene aktivnosti prema osobinama svakog projekta. Plan koji je ovdje predložen ima za cilj predložiti neke od najvažnijih zadataka koje je potrebno savladati da bi se dobio kvalitetan projekt servisnog učenja.

Dok su koraci u razvojnom putu projekta logični i vremenski slijede jedan drugog, drugi važni aspekti projekta ne pojavljuju se kronološkim redom nego povremeno i u svim projektnim razvojnim stupnjevima. Stoga, razvojni put projekta uključuje tri istodobna procesa koji prožimaju cijeli projekt:

- a) razmišljanje o urađenom
- b) bilježenje, sistematizacija i komunikacija
- c) procjena i praćenje.

Ovo su „unakrsni procesi“ koji se odnose na cijeli projekt i koji se događaju paralelno jedan s drugim, odnosno oni se realiziraju tijekom cijelog projekta, u svim njegovim razvojnim stupnjevima.

Iako je put svakog projekta jedinstven i koraci će se prilagoditi tempu sudionika u projektu i posebnostima lokalne zajednice, sa sigurnošću možemo kazati da će svaki ponaosob ostaviti svoj „trag“ u razvoju pojedinca, kolektiva i zajednice.

Predstaviti ćemo pojedinačne korake mogućeg plana za dobar projekt servisnog učenja.

3.1.1. Motivacija

Motivacija je prvi korak koji vodi pokretanju projekta servisnog učenja. To je nešto jedinstveno u svakom projektu, jer su svaka škola, svaki učitelj i svaka skupina učenika različiti i svaki projekt čine jedinstvenim i neponovljivim.

Slika 7: Motivacija

Početna motivacija za razvoj projekta servisnog učenja može nastati od interesa rukovodstva škole i učitelja za:

- poboljšanje i jačanje suživota u zajednici
- poboljšanje i jačanje odnosa škola i lokalne zajednice
- poboljšanje akademskog učinka škole
- poboljšanje prilika i mogućnosti da učenici preuzimaju vodeću ulogu u projektu, putem kojih aktivno ostvaruju dječja prava, a svoje znanje i vještine mogu staviti u službu zajednice.

U mnogim slučajevima, motivacija može nastati iz određenog zahtjeva koji stigne u školu od neke udruge ili ustanove iz zajednice, a na temelju ideje ili inicijative članova zajednice ili samih učenika i učitelja. U početku, motiv može dijeliti samo mali broj ljudi koji mogu postati „prirodne vođe / koordinatori“ projekta. Da bi se projekt mogao razviti, motivacija mora biti prenesena na sve sudionike i u najvećoj mogućoj mjeri uključiti obrazovnu ustanovu i lokalno okruženje uopće. Što je jača zajednička motivacija, to se više može garantirati provedba i održivost projekta.

U nekim slučajevima bit će svima očigledno zašto je potrebno organizirati projekt; u drugim slučajevima to neće biti tako očigledno i trebat će uložiti vrijeme i trud da bi se motivirao dovoljan broj onih koji će izravno ili neizravno biti uključeni u projekt.

Razvojni stupanj motivacije uključuje dva glavna aspekta:

- a) Osobna i institucionalna motivacija za razvoj projekta.
- b) Poznavanje i razumijevanje koncepta servisnog učenja.

a) Osobna i institucionalna motivacija za razvoj projekta

Kao što je istaknuto ranije, razlog zašto započinjemo projekt servisnog učenja razlikuje se od slučaja do slučaja. Bez obzira na to je li početna motivacija potekla od ravnatelja, učitelja, učenika ili lokalne zajednice, u ovom razvojnom stupnju je važno:

- pojasniti zašto se ustanova odlučila razviti projekt servisnog učenja
- poticati motivaciju sudionika projekta
- analizirati i promovirati motivaciju sudionika
- razmotriti tko će promovirati i voditi projekt
- razmotriti kako će se uspostaviti odnos s partnerima iz zajednice koji će biti uključeni u projekt.

Važno je planirati informativne i motivacijske aktivnosti za sudjelovanje učitelja, učenika, obrazovne zajednice i, na kraju, zajednice u cjelini, koje imaju za cilj ojačati posvećenost projektu. Što je jasniji motiv zbog kojeg se projekt razvija veće su šanse da će projekt biti održiv i da će ga podržati više partnera.

b) Poznavanje i razumijevanje koncepta servisnog učenja

Važan dio početne motivacije je da svi sudionici moraju znati i razumjeti postavke metodologije servisnog učenja i kako se ona razlikuje od drugih vrsta društvenih aktivnosti i drugih nastavnih metoda obrade gradiva i usvajanja znanja. Ključno je obučiti učitelje: to će obogatiti postupak planiranja projekta, omogućiti im povezivanje servisne aktivnosti s kurikulumom, te ih osnažiti da predvide i otklone eventualne strahove i kritike koje svaka inovacija stvara.

Obuka učenika potaknut će učenike na osmišljavanje projekta i ohrabriti ih da preuzmu i imaju vodeću ulogu u provedbi projektnih aktivnosti.

Ako su roditelji učenika u potpunosti obaviješteni o vrsti projekta koji će se izraditi i načinu njegove provedbe, moguće je da će se i oni pojaviti kao saveznici, suradnici i partneri koji će cjelokupno iskustvo učiniti bogatijim, a moguća protivljenja bit će značajno smanjena. Roditelji često izražavaju strahove od odlaska učenika na izlete ili su zabrinuti da će njihova djeca „gubiti vrijeme“ sudjelovanjem u nekim aktivnostima, jer imaju predrasude prema takvim aktivnostima. Takve predrasude treba riješiti dijalogom putem kojeg im se objašnjava važnost projekata servisnog učenja i uspostavljanja veza obrazovne ustanove s lokalnom zajednicom.

Važno je da partneri iz zajednice imaju jasnu viziju i svrhu djelovanja u projektu servisnog učenja, tako da omoguće svim sudionicima projekta da lokalna zajednica postane „prostor za stjecanje znanja“.

3.1.2. Utvrđivanje potreba u zajednici

Slika 8: Utvrđivanje potreba u zajednici

U ovom razvojnom stupnju nastoji se utvrditi i detaljno razmotriti stvarni problem/izazov u lokalnoj zajednici. Ovo je trenutak za analizu i donošenje odluka, uz odstupanja koja svaka situacija zahtijeva, a sukladno posebnostima svake lokalne zajednice. Ovaj razvojni stupanj uključuje planiranje temeljeno na stvarnim i ostvarivim temeljima i odnosi se na analitički pogled na određenu stvarnost, jer se koristi u realiziranju projekata u lokalnoj zajednici.

Utvrđivanje potreba omogućuje bolje sagledavanje „onoga što se događa“ u društvenom okružju, prepoznavanje problema, uspostavljanje uzajamnih odnosa i mogućih načina djelovanja. U slučaju projekta servisnog učenja, utvrđivanje potreba ima za cilj utvrditi stvarnu i „prepoznatu“ potrebu u zajednici na koju će djelovati obrazovna ustanova, učenici i učitelji, te istodobno utvrditi koje su najbolje prilike za razvijanje smislenog učenja tijekom servisiranja potrebe. Za ovaj proces bit će potrebno aktivno uključiti lokalnu zajednicu i prikupiti informacije od nje. Participativna metodologija omogućuje da se iskoriste znanja svakog sudionika i pomaže da se uzme u obzir mišljenje korisnika projekta. Postoje različiti načini prikupljanja podataka iz zajednice, ali se obično koriste ankete, intervjui i mapiranje lokalne zajednice. Koja god tehnika da se koristi, važno je osigurati najveću moguću razinu sudjelovanja (učenika, učitelja, članova zajednice), ne samo da bi se učinkovito utvrdila stvarna potreba u zajednici, nego i osiguralo sudjelovanje svih aktera u projektu od samog početka.

Ukoliko se projekt servisnog učenja razvija izvan lokalne zajednice, bitno je da se institucionalne veze i prethodni kontakti iskoriste da bi se osiguralo da se u zajednicu „uđe“ s poštivanjem i odgovornošću, te u skladu s vremenom, potrebama i osjećanjima korisnika projekta. Važan aspekt koji treba razmotriti u ovom razvojnom stupnju je karakterizacija problema.

Projekti servisnog učenja ponekad dođu u situaciju da ne mogu zadovoljiti potražnju u zajednici. Te situacije se mogu odnositi na nedostatak nečega što utječe na životne uvjete u zajednici u pogledu zdravlja, hrane, obrazovanja, rekreacije (nedostatak pitke vode, vrtića za djecu ili odgovarajućeg prostora za rekreaciju itd.). Problem može biti i nešto što već postoji u zajednici, ali je pogrešno postavljeno, organizirano i/ili zapušteno, devastirano, nešto što ne funkcionira onako kako bi trebalo (lokalna knjižnica s malim i dotrajalim bibliotečnim fondom, dotrajala dječja igrališta i sl.). Sve pobrojane situacije mogu biti cilj koji želimo postići (pretvaranje zapuštenih površina u rekreacijske prostore, stvaranje i opremanje knjižnice, javna kampanja za izgradnju pothodnika ili nathodnika za pješake itd.).

Neki od kriterija za utvrđivanje prioriteta pri odabiru teme projekta:

- Popis utvrđenih i stvarnih problema koji utječu na lokalnu zajednicu.
- Utvrđivanje čimbenika koji su uzrokovali probleme.
- Veličina problema u zajednici, odnosno broj osoba koje su ugrožene problemom.
- Ozbiljnost problema i razina hitnosti rješavanja problema (ozbiljnost i hitnost se mogu procijeniti u analizi).
- Utvrditi da li postoje ili su postojale iste ili slične aktivnosti/inicijative u lokalnoj zajednici. Ako je odgovor da, utvrditi jesu li bile učinkovite ili ne. Ako nisu bile učinkovite, utvrditi zašto nisu.
- Utvrđivanje mogućih prepreka i poteškoća prilikom provedbe projektnih aktivnosti.
- Identificirati dostupne resurse.
- Utvrditi partnere iz lokalne zajednice koji će aktivno sudjelovati u projektu.

Projekt servisnog učenja mora imati ostvarive ciljeve, jer će se realizirati sa skupinom učenika, koja, sudjelujući u projektu servisnog učenja mora ostvariti ishode učenja iz kurikula.

Socijalni problemi su mnogobrojni i složeni, a obrazovna ustanova ne može i ne treba očekivati da će odgovoriti na sve njih. Prilikom utvrđivanja problema na koji će se djelovati u lokalnoj zajednici, potrebno je odrediti one probleme / društvene potrebe na koje se može djelovati pedagoškim pristupom, s visokom razinom sudjelovanja i učenja učenika, te onih problema / društvenih potreba koji su u dosegu stvarnih mogućnosti učenika. Škola treba uspostaviti i jačati odnose s drugim ustanovama zajednice, službenim tijelima, društvenim udrugama i tvrtkama, koji također djeluju na isti problem / društvenu potrebu, ali sa svojih stajališta i zakonskih okvira. Ograničenja djelovanja škole su jasna, pa se može uspostaviti sporazum o suradnji i uzajamnom djelovanju da bi se započeo zajednički rad na projektu servisnog učenja u lokalnoj zajednici gdje svaki partner djeluje u okviru svojih ovlasti.

Tema projekta servisnog učenja treba biti usklađena s interesima članova lokalne zajednice, očekivanjima zajednice, dostupnim resursima i stvarnim mogućnostima obrazovne ustanove da ispuni ta očekivanja. Tema treba biti prikladna s obrazovnog stajališta i pružati mogućnosti učenja učenicima da bi na najbolji način realizirali servis u zajednici. Potrebno je pronaći odgovarajuću ravnotežu između želja mladih i odgovornosti odraslih da bi se ostvarile učinkovite mogućnosti učenja.

3.1.3. Planiranje projektnih aktivnosti

Slika 9: Planiranje projektnih aktivnosti

Osmišljavanje projekta servisnog učenja je proces koji povezuje kurikulum sa servisom u zajednici. Mnogi učitelji imaju iskustva u osmišljavanju školskih projekata, kako unutar institucionalnih obrazovnih programa, tako i u planiranju aktivnosti u samoj učionici. Dizajn projekta servisnog učenja uključuje osnovne alate pedagoškog planiranja i neka pitanja koja se odnose na provedbu projekata koja su u izvanškolskom kontekstu. Učiti kako planirati, postavljati ciljeve i znati koje radnje mogu dovesti do njihovog ispunjenja jedna je od osnovnih lekcija koja se može ponuditi učenicima, a koja je važna za njihov budući život, djelovanje i preuzimanje građanske uloge u svom okruženju. Lekcije naučene u planiranju i upravljanju projektima izravno će utjecati na uspjeh u školi, te olakšati razvoj drugih značajnih projekata u budućnosti.

Dobro osmišljen projekt osigurava provedbu aktivnosti, pruža pokazatelje procjene utjecaja projekta, te razinu ostvarenog kurikularnog učenja. Evo nekoliko osnovnih pitanja koja se mogu koristiti prilikom planiranja (Tapia 2006: 205–213):

1. Što želite uraditi?
2. Zbog čega to želite uraditi?
3. Koja je svrha projekta? Čemu će služiti?
4. Tko je zadužen za provedbu projekta? Projektni tim?
5. Tko su korisnici projekta? Kome je projekt namijenjen?
6. Koje su projektne aktivnosti? Tko je zadužen za koju aktivnost?
7. Raspored aktivnosti tijekom projekta?
8. Gdje će se projekt realizirati? Lokacija? Prostor?
9. Partneri iz lokalne zajednice?
10. Proračun projekta.

Kada je planiranje projekta završeno, preporučljivo je uraditi njegovu analizu. To praktički znači provjeriti postoji li kakva nedosljednost u projektnim cjelinama i jesu li projektne cjeline logički povezane.

Za ovu analizu možete koristiti sljedeća pitanja (PASO Joven 2004: 22):

- Je li problem u zajednici utvrđen i jasno definiran?
- Jesu li razlozi za servisiranje baš tog problema u zajednici dovoljno jaki?
- Jesu li su ishodi učenja jasno definirani?

- Je li predloženi servis primjeren za zadovoljavanje utvrđenog problema?
- Odgovaraju li planirane aktivnosti navedenim ciljevima?
- Jesu li određeni korisnici projekta?
- Jesu li zadatci i odgovornosti svakog sudionika u projektu jasno definirani?
- Jesu li utvrđeni termini unutar i/ili izvan školskih časova za razvoj projekta?
- Jesu li određeni prostori i/ili lokacije gdje će se projektni servis realizirati? Unutar škole, izvan škole, u zajednici?
- Koji su materijalni resursi dostupni? Jesu li dovoljni? Kako osigurati financijska sredstva? Je li potrebno sufinanciranje iz drugih izvora unutar lokalne zajednice?
- Odgovaraju li planirane aktivnosti planiranom vremenskom okviru projekta?
- Jesu li određeni prostori gdje će se odvijati komunikacija, razmjena informacija i iskustava i prikupljanje povratnih informacija od sudionika i korisnika projekta?
- Jesu li predviđeni instrumenti kojima će se uraditi procjena utjecaja projekta?
- Je li predviđena procjena razine usvojenog kurikularnog znanja?
- Jesu li predviđene procjene kvaliteta realiziranog servisa u zajednici i ostvarenih rezultata?
- Imaju li učenici vodeću ulogu u svim razvojnim stupnjevima projekta?

Važno je ovdje istaknuti neke aspekte koje je neophodno uzeti u obzir pri planiranju, u smislu ciljeva, korisnika projekta, vremena, odgovornih osoba i izvodljivosti u odnosu na resurse koji stoje na raspolaganju.

Ciljevi servisa u zajednici i ciljevi učenja:

- Ciljevi učenja: specifični i procjenjivi, povezani s nastavnim sadržajima, metodama, vještinama i postupcima. Potrebno je jasno navesti predmete i nastavne jedinice koji su uključeni.
- Ciljevi servisa u zajednici: specifični i procjenjivi, u odnosu na problem koji treba riješiti, ciljevi dogovoreni s partnerima u zajednici i usklađeni s očekivanim rezultatima projekta.

3.1.4. Provedba projekta

Slika 10: Provođenje projekta

Tijekom razvojnog stupnja provedbe projekta servisnog učenja realiziraju se obrazovne i servisne aktivnosti, prikupljaju se povratne informacije i iskustva, vrši se praćenje i procjena realiziranih aktivnosti. Prve aktivnosti projekta, koje se u nekim slučajevima realiziraju još tijekom dovršetka ciklusa planiranja, odnose se na održivost projekta, odnosno ključna pitanja koja će garantirati

održivost projekta u budućnosti. Ovo podrazumijeva uspostavu institucionalnih i partnerskih veza unutar zajednice i pribavljanje neophodnih resursa za održivost projekta.

Uspostava institucionalnih i partnerskih veza: one omogućuju stvaranje učinkovitijih odnosa u lokalnoj zajednici da bi proširili mogućnosti pristupa materijalnim i ljudskim resursima u okružju. Dobra suradnja s partnerima u zajednici i lokalnim liderima obično je jedan od ključeva uspjeha projekata servisnog učenja.

Pribavljanje neophodnih resursa: važno je uzeti u obzir moguće izvore financiranja, što može uključivati određene lokalne ustanove, državne resurse i donacije poduzeća, udruga ili pojedinaca, kao i sredstva dobivena kroz aktivnosti koje su u svezi s projektom servisnog učenja.

Postupci planiranja, pribavljanja i upravljanja resursima mogu biti jedna od najvažnijih lekcija povezanih s projektom. Vrlo je važno znati da svako mijenjanje trenutačnog stanja u lokalnoj zajednici zahtijeva izračunavanje troškova, planiranje potrebnih resursa i utvrđivanje strategija na koji način postići pozitivnu promjenu.

Poznavanje i korištenje postojećih resursa na državnoj, entitetskoj, kantonalnoj ili lokalnoj razini, čini prvi način prikupljanja resursa za provedbu projekta. Drugi način prikupljanja resursa je organiziranje određenih aktivnosti i događaja na kojima se prikupljaju sredstva za projekt, kao što su prodajne izložbe ili sajmovi.

Nakon što se prikupe sva potrebna sredstva, važno je i sa stajališta transparentnosti projekta i učenja učenika uredno bilježiti sve troškove i prihode.

3.1.4.1. Provedba i upravljanje projektom servisnog učenja:

Nakon pokretanja projekta, svi uključeni akteri (od koordinatora i učenika do partnerskih udruga i/ili ustanova koje sudjeluju u planiranju) formiraju mrežu koja će realizirati planirane aktivnosti. U ovom se razvojnom stupnju projektni „koraci“ i „unakrsni procesi“ (razmišljanje o urađenom; bilježenje, sistematizacija i komunikacija; procjena i praćenje) uglavnom preklapaju.

Postupak praćenja razine kurikularnog učenja kao i realiziranog servisa u zajednici pomoći će osigurati da se sve planirane aktivnosti realiziraju sukladno planu. Korištenje tabele vremenskog rasporeda aktivnosti i tabele očekivanih rezultata aktivnosti će pomoći u ovom procesu. Dobro planiranje omogućuje, primjerice, da sudionici u projektu predvide na koji način zabilježiti i dokumentirati pojedinu aktivnost, da određuju vrijeme i mjesto za razmišljanje o učinjenom i da odrede vrijeme i mjesto za procjenu što je učinjeno i što je naučeno. U svakom slučaju, tijekom provedbe projekta pojavljuju se nepredviđeni problemi i kritične situacije koje će izazvati sudionike u projektu da se suoče s njima i po potrebi razmisle da li prilagoditi planirane aktivnosti sukladno novonastaloj situaciji. Također, u ovom razvojnom stupnju moguće je da se dogode nepredviđeni pozitivni rezultati projekta kao ishod prethodno neprepoznatog potencijala projekta.

Razmišljanje o urađenom i česti razgovori između sudionika u projektu trebali bi činiti temelj upravljanja i usmjeravanja projektnih aktivnosti.

3.1.5. Završetak projekta

Slika 11: Završetak projekta

Završetak projekta je povoljan trenutak za proslavu onoga što je učinjeno. Proslava realiziranog projekta, koja uključuje dijeljenje naučenih lekcija i izazova i problema s kojima smo se suočili tijekom provedbe projekta, čini ono što je učinjeno vidljivim i prepoznatljivim članovima lokalne zajednice. Učenicima koji su bili uključeni u projekt treba uručiti zahvalnice i/ili darove koji će ih podsjećati na njihovo iskustvo u servisnom učenju. Ovo treba uraditi tijekom proslave završetka projekta da bi se vrjednovalo njihovo sudjelovanje u servisnom učenju na isti način kao i dobre ocjene, aktivno sudjelovanje u nastavi i ponašanje na časovima.

Ovaj dio je ključni za dovršavanje tri „unakrsna procesa“ (razmišljanje o urađenom; bilježenje, sistematizacija i komunikacija; procjena i praćenje) koji prožimaju sve razvojne stupnjeve projekta; oni omogućuju da nakon prikupljenih sistematiziranih podataka utvrdimo konačne zaključke procjene projekta, analiziranje utjecaja projekta, te predviđaju moguće širenje i/ili ponavljanje projekta.

3.1.5.1. Završna proslava

Za servisno učenje, završna proslava predstavlja razmjenu iskustava, razmišljanje o urađenom i trenutak u kojem se zbrajaju utisci o cjelokupnom procesu. Naravno, završna proslava je u prvom redu trenutak za proslavljanje učinjenog i postignutog.

Odavanje priznanja sudionicima projekta i sama proslava jačaju osobno i skupno samopoštivanje, te pridonose procjeni postignuća projekta. Proslava predstavlja čin odavanja priznanja lokalne zajednice učenicima koji su sudjelovali u projektu, pomaže prepoznati posvećenost mladih ljudi u djelovanju u svom okruženju, te na kraju „razbija“ stereotipe i predrasude unutar zajednice.

Često, proslave su otvorene za široki krug osoba i prilika su za dodjelu zahvalnica, pohvalnica, diploma ili nekog drugog oblika formalnog odavanja priznanja sudionicima projekta. Osim same proslave i zabave, svaka završna proslava bi uvijek trebala uključivati tri ključna trenutka:

- Vrijeme za upoznavanje: kada se šira zajednica upoznaje sa svim sudionicima projekta i svim elementima projekta.
- Vrijeme za sadržaj projekta: kada se može pročitati odgovarajući tekst, pogledati videosnimak i/ili prezentacija o svjedočanstvima korisnika projekta.
- Vrijeme za posvećenost projektu: kada se izražavaju zajednička iskustva i dodjeljuju priznanja za sudjelovanje učenika u servisnom učenju.

Sve veći broj obrazovnih ustanova, udruga i tvrtki širom svijeta vrjednuju i ocjenjuju prethodno sudjelovanje učenika u volonterskim projektima, tako da bi potvrde o njihovom sudjelovanju u projektu servisnog učenja svakako trebale biti dodijeljene.

Ako su sudionici i korisnici projekta servisnog učenja zadovoljni učinjenim i ako dobiju dovoljnu potporu partnera u zajednici, može se izvršiti analiza i procjena izvodljivosti nastavka projekta ili pokretanja drugog za kojeg je uočena potreba tijekom provedbe prethodnog. Postoje kratkoročni projekti servisnog učenja (postavljanje semafora na neobilježenom raskršću) i oni dugoročniji (pošumljavanje i sadnja 10 000 stabala).

Bez obzira na trajanje projekta u svakom se njegovom razvojnom stupnju preispituje izvodljivost sljedećeg razvojnog stupnja, te se vrše prilagodbe koje zahtijeva sljedeći stupanj.

Umnožavanje projekata unutar škole može da se odvija na dva načina:

- a) Projekti koji se granaju (jedna projektna tema, nekoliko projekata). Obično započinje jednom temom koja se poslije grana u srodne teme.
- b) Višestruki projekti (nekoliko projektnih tema, nekoliko projekata). U nekim školama se istodobno razvija nekoliko projekata, od kojih svaki ima drukčiju temu.

Ponavljanje projekata u drugim školama se može omogućiti kroz stvaranje mreže škola koje primjenjuju praksu servisnog učenja i na taj način prenositi znanja i tehničku pomoć drugim školama da bi i one razvile projekte servisnog učenja u svom okružju.

3.2. Unakrsni procesi

Slika 12: Razmišljanje o urađenom; bilježenje, sistematizacija i komunikacija; procjena i praćenje

U svim razvojnim stupnjevima projekta moraju se realizirati tri unakrsna procesa koji karakteriziraju pedagoški projekt servisnog učenja:

- a) razmišljanje o urađenom
- b) bilježenje, sistematizacija i komunikacija
- c) procjena i praćenje.

3.2.1. Razmišljanje o urađenom

Jedan od prepoznatljivih i središnjih elemenata projekta servisnog učenja je razmišljanje o urađenom, naziv za postupak i aktivnost pomoću kojega sudionici u projektu kritički razmišljaju o svojim iskustvima u pojedinim razvojnim stupnjevima projekta (Tapia 2006: 1995 i ss).

„Sistematsko razmišljanje je činitelj koji jedno zanimljivo iskustvo pretvara u nešto što odlučujuće utječe na učenje i razvoj učenika.“ (NHN 1998: 10)

Razmišljanje o urađenom, shvaćeno kao vještina koju učenici i učitelji razvijaju tijekom projekta, omogućuje povezivanje teorije s praksom, povezivanje formalnih sadržaja učenja sa iskustvima na terenu, kritičko razmišljanje o osobnim i skupnim postupcima, rješavanje izazova unutar same skupine učenika i nastavnika koji realiziraju projekt.

Razmišljanje o urađenom se preporučuje u različitim razvojnim stupnjevima bilo kojeg projekta servisnog učenja:

- Radi utvrđivanja potreba i sadržaja učenja koji će koristiti prilikom razvijanja servisa.
- Tijekom izvođenja projekta za izradu smjernica i kao alat za razumijevanje različitih stresnih situacija i njihovo rješavanje, utvrđivanje eventualnih problema i izazova, otkrivanje grešaka, te pronalaženje novih pristupa prilikom izvođenja projekta.
- Prilikom sistematiziranja zabilježaka o izvođenju projekta i organiziranja baze podataka; kao alat koji optimizira način komunikacije unutar skupine koja realizira projekt, te prepoznaje projektne rezultate i postignuća i stečena znanja.

Ovaj proces pomaže učenicima u obrazovnim ustanovama da postanu svjesni usvojenog znanja, da postavljaju pitanja i preispituju svoja iskustva, te da postanu u potpunosti svjesni svoje uloge u projektu. Istodobno, proces omogućuje raspravu o eventualnim prilagođavanjima i ispravkama prvotno zamišljenog projekta.

Razmišljanje o urađenom može se realizirati na različite načine, pisanjem ili nekim drugim vrstama kreativnog izričaja, skupnim raspravama u razrednom odjelu ili na sastancima, radionicama ili nekim posebnim prilikama, a sve zabilješke se mogu sakupljati u dnevnike, radne dnevnike, izvješća, monografije, blogove, internetske stranice itd. Način provedbe ovog procesa ovisi od kreativnosti same skupine, odnosno načina na koji je skupina zamislila da ga realizira.

3.2.2. Bilježenje, sistematizacija i komunikacija

Bilježenje onoga što se desilo tijekom izvođenja projekta temelj je za kvalitetno dokumentiranje iskustava prilikom provedbe projekta servisnog učenja, a što se često zanemaruje. Bilježenje onoga što se naučilo i uradilo tijekom cijelog projekta neprocjenjiv je doprinos procesu razmišljanja o urađenom. Neke od mogućih aktivnosti koje se realiziraju u ovom procesu su: videosnimanja, audiosnimanja, izrada letaka, brošura, blogova, vlogova, radnih izvješća, snimanje fotografija, prikupljanje raznih priča, svjedočanstava i/ili anegdota koje su pratile provedbu projekta, prikupljanje novinskih članaka i objava u elektronskim medijima itd.

Proces bilježenja trebao bi obuhvatiti „početnu točku“ projekta (trenutak kada je nastala temeljna projektna ideja), planiranje projekta, provedba projekta, poteškoće i postignuća projekta, trenutke razmišljanja o urađenom i procjene učinka izvedenih aktivnosti, kao i završna postignuća, rezultati i pokazatelji utjecaja projekta. Na ovaj način bilježenje postaje ključni dio procesa procjene utjecaja projekta i medijskog predstavljanja projekta. Ovo se može realizirati u različitim formatima

(novine/časopis, radio, televizija, internet, društvene mreže, bilbordi itd.) i načinima (pisani, audiovizualni, multimedijalni itd.). Uključivanjem učenika u pripremu ovoga potičemo i razvijamo procese učenja putem kreativnih aktivnosti.

Možemo reći da proces bilježenja označuje korištenje svih oblika i sredstava koji mogu biti ili već jesu pogodni za pretvaranje ključnih činjenica o projektu u vjerodostojne informacije i podatke koji mogu da se procjenjuju i vrjednuju.

Sistematizacijom prikupljenih podataka i informacija otkriće se fizionomija projekta, a aspekti projekta koje treba ispraviti ili preobličiti lako će se uočiti. U tom smislu, sistematizacija također sadrži komponentu koja je važna za procjenu utjecaja projekta.

Za obrazovnu ustanovu ovo je trenutak za razmišljanje o novim ili preslikavanju uspješnih projekata; podatci i informacije prikupljeni u zajednici omogućit će da se uvidi učinkovitost projekta; ovo daje mogućnost sudionicima u projektu da vrjednuju ostvarena postignuća, da procijene razinu osobne i skupne posvećenosti projektu i učinkovitost primijenjenih aktivnosti.

Možemo onda reći da sistematizacija znači organizirati zabilježene podatke i informacije na strateški način i stoga se preporučuje za potrebe:

- Sažimanja iskustava, utvrđivanja najvažnijih točaka oko kojih se priča o projektu može organizirati.
- Prikupljanja svjedočanstava i to ne samo onih pozitivnih nego i negativnih da bi naučili iz grešaka; za bilježenje svih nedoumica koje su eventualno ostale po završetku projekta.
- Osiguravanja sudjelovanja svih relevantnih aktera: učenika, učitelja, korisnika projekta, partnerskih udruga i/ili ustanova.

Konačni proizvod je završni zapis o projektu: izvješća, radne mape, DVD, videoizvješće, plakat, publikacija, radio ili televizijska emisija, blog ili internet prezentacija itd.

Sistematizacija je vrlo važna, jer, koliko god pozitivno iskustvo sudionika projekta bilo, ako ne postoji iscrpan zapis o tome bit će jako teško vrjednovati projekt i učinjeno u zajednici. Osim toga, sve što je rezultat sistematizacije bit će temelj za predstavljanje projekta užoj i široj javnosti. Potpora projektu i sudjelovanje partnera iz lokalne zajednice u izravnom je odnosu s preciznošću predloženih podataka i informacija o projektu i mogućnošću mjerenja utjecaja projekta temeljenoj na stvarnim i mjerljivim podacima.

Partnerima, ali i drugim ustanovama (društvenim udrugama, tvrtkama, privatnim donatorima ili službenim udrugama) koji su na bilo koji način bili uključeni u provedbu projekta servisnog učenja, potrebno je dostaviti na uvid rezultate sistematizacije projekta u formi završnog izvješća. Bilo bi dobro uručiti im i zahvalnice za njihovo sudjelovanje. Ukoliko je bilo tko od partnera i/ili drugih udruga ili možda individualaca financijski podržao provedbu projekta potrebno mu je dostaviti detaljno financijsko izvješće s troškovnikom i priloženim kopijama računa na temelju kojih je nastao trošak.

Komunikacija je stalni proces među sudionicima u projektu. Komunikacija unutar obrazovne ustanove koja realizira projekt, komunikacija prema partnerima, te komunikacija prema zajednici u cjelini. Dobar projekt servisnog učenja uključuje stvaranje dobrih komunikacijskih kanala između sudionika projekta, te između sudionika projekta i lokalne zajednice, da bi se razmijenile informacije, pozvalo na sudjelovanje u projektnim aktivnostima, podizala svjesnost o problemima prema kojima je projekt usmjeren, izdavala saopćenja za javnost i objavljivali rezultati i postignuća projekta.

Deset najboljih načina predstavljanja servisnog učenja kao metodologije, kako navodi Nieves Tapia (2006: 197–198) su:

1. Neka učenici ispričaju priču o servisnom učenju.
2. Vizualno predstaviti i dočarati servisno učenje.
3. Opisati roditeljima i predstavnicima lokalne zajednice servisno učenje u 30 sekundi, a da ne koristite „pedagoški jezik“.
4. Predstaviti servisno učenje na nekim značajnim događajima.
5. Učinite servisno učenje bitnim za zadovoljavanje potreba u vašoj zajednici.
6. Povezati servisno učenje sa širom inicijativom ili akcijom.
7. Prikupiti informacije i podatke da servisno učenje zaista djeluje.
8. Pripremiti dokaze za kritičare servisnog učenja i spremite se za njihova pitanja i/ili tvrdnje.
9. Izgraditi saveze s obrazovnim ustanovama i udrugama civilnog društva koje dijele zajednički interes.
10. Biti uporan (i strpljiv); za promjenu stava je potrebno vrijeme.

Ponekad lokalni mediji ne reagiraju na uobičajena saopćenja za javnost, ali priča koju pošalju učenici ili „pismo čitatelja“ može probuditi potrebnu medijsku pozornost o servisnom učenju. Većina besplatnih medija obično su zahvalni za objave ovog tipa.

Medijska vidljivost projekta odnosi se na mogućnost prepoznavanja i vrjednovanja doprinosa novih generacija lokalnoj zajednici, rušenja predrasuda i motiviranja drugih mladih za sudjelovanjem.

3.2.3. Procjena i praćenje projekta

Po završetku projekta servisnog učenja mora se uraditi procjena njegovog utjecaja. Postupak praćenja i procjene projekta središnji je aspekt projekta servisnog učenja i obraća pozornost na stečeno iskustvo, analizira uspjehe i greške, razmatra jesu li aktivnosti razvijene prema planu i jesu li ciljevi ispunjeni. Ovaj postupak je trajni proces, planiran od prvog trenutka provedbe projekta, a u kojem su uvaženi svi razvojni stupnjevi projekta.

Dvostruki cilj svakog projekta servisnog učenja (servis u zajednici i ishodi učenja po kurikulu) zahtijeva procjenu usklađenosti ishoda učenja s urađenim servisom u zajednici: stečena i primijenjena znanja i vještine.

Što se tiče uloge sudionika u projektu, važno je procijeniti stupanj sudjelovanja učenika i povezanosti ishoda učenja i učinjenog servisa u zajednici.

Procjena utjecaja projekta ne može biti kompletna ako ne uključuje viđenje projekta i mišljenja o projektu korisnika projekta, predstavnika partnerskih udruga i ustanova, kao i ravnatelja, učitelja, roditelja i drugih članova zajednice koji su na bilo koji način bili uključeni u projekt.

Dakle, možemo reći da tijekom procjene utjecaja projekta servisnog učenja moramo uzeti u obzir sljedeće:

- Utvrditi koje sve aktivnosti uključiti u procjenu.
- Razlikovati procjenu ishoda učenja i servisa u zajednici.
- Navesti sve metode rada, sudionike, korisnike i njihove uloge.

- Osmisliti i izraditi sve alate za procjenu utjecaja projekta (pitanja za intervju, upitnici, ankete itd.).

Također, praćenje i procjena utjecaja projekta mora:

- Uzeti u obzir i postupak provedbe projekta i projektnih aktivnosti, a ne samo rezultate i postignuća projekta.
- Poticati samoprocjenu sudionika u projektu u smislu novih postignuća i uočenih promjena koji su ishod sudjelovanja u projektu servisnog učenja.
- Početi od pozitivnog, perspektivnog stajališta, odnosno ako procjena projekta pokazuje da postoji nedostatak institucionalne potpore (ne navoditi kao zaključak „nedostatak posvećenosti projektu ravnatelja institucije (ustanove)” nego „dodatno se angažirati na povećanju razine suradnje institucije (ustanove)“.

Prilikom planiranja postupaka praćenja i procjene projekta moraju se uvrstiti tri ključne razine: početno stanje, praćenje i procjena izvođenja projekta i završna procjena utjecaja projekta.

Kao što vidimo, sve što se tiče praćenja i procjene projekta zahtijeva kognitivne operacije usko povezane s razmišljanjem o urađenom i vrlo potrebne za proces bilježenja, sistematizacije i komunikacije projekta.

Ako se projekt servisnog učenja nastavlja i sljedeće školske godine, odnosno ako se dugoročno realizira, preporučljivo je uraditi savjete za provedbu narednih razvojnih stupnjeva projekta, a na temelju do tada urađenog. U slučaju kraćih projekata ili onih koji su postigli svoje konačne ciljeve, važno je zapitati se mogu li oni biti temelj za pokretanje novih projekata servisnog učenja.

Alati i resursi

Razvoj projekata servisnog učenja uključuje upotrebu strategija i alata koji se koriste u različitim razvojnim stupnjevima projekta (najčešće za procjenu i planiranje) i koji prate cijeli proces bilježenja, sistematizacije i prenošenja iskustava o projektu servisnog učenja.

U popisu literature navedene u ovom poglavlju, možete naći zbirke alata i resursa prikladnih za pojedine razvojne stupnjeve projekta servisnog učenja.

Uz ubrzani razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija, mladi ljudi lako i jednostavno koriste moderna sredstva komunikacije, uključuju se u društvene mreže i medije, proizvode i dijele multimedijalne sadržaje; virtualni sadržaji su veliki dio njihove svakidašnjice... Namjera nam je iskoristiti ove alate i resurse za poboljšanje i daljnji razvoj projekata servisnog učenja.

4.1. Digitalni resursi

Informacijske i komunikacijske tehnologije ključni su resursi prilikom razvoja projekata servisnog učenja, a koji su prikladni i jednostavni za uporabu.

Korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija stavlja pred izazov tradicionalne obrazovne ustanove, jer potiču razvoj „novih vještina i učenja koje su nevidljive ili ignorirane od strane tradicionalnih ustanova.” (Cobo i Movarec 2011: 2).

Nužno je uključiti i primijeniti ove digitalne alate da bi se poboljšali i unaprijedili projekti servisnog učenja u svim njegovim razvojnim stupnjevima.

Ispod je popis karakteristika i mogućnosti nekih digitalnih alata koji ih mogu uključiti u projekte.

4.1.1. Blogovi

Ovo su web-stranice koje vam omogućuju prikupljanje, kronološki i jednostavno, periodičnih zapisa, vijesti ili razmišljanja o projektu. Sadržaji se mogu pisati pojedinačno ili u timu kako bi se podatci kronološki ažurirali. Ova je opcija od velike obrazovne vrijednosti, jer omogućuje objavljivanje i održavanje istog web-dnevnika od skupine učenika u odnosu na temu od zajedničkog interesa.

Blogovi vam omogućuju da ugradite fotografije, fotoalbume, multimedijalne prezentacije, zvukove ili videozapise da biste olakšali razumijevanje projekta servisnog učenja posjetiocima bloga. Posjetioци bloga mogu ostaviti svoje komentare na svaki

članak i razmjenjivati ideje i mišljenja s urednicima. Na početnu stranicu možete uključiti i popis preporučenih web-mjesta ili web-blogova kako biste otvorili nove kanale informacija za širenje predloženih tema. Te su teme obično predložene kroz kategorije ili ključne riječi. Razvrstavanje sadržaja u kategorije olakšava mu pristup.

4.1.2. Wiki (Vikipedija)

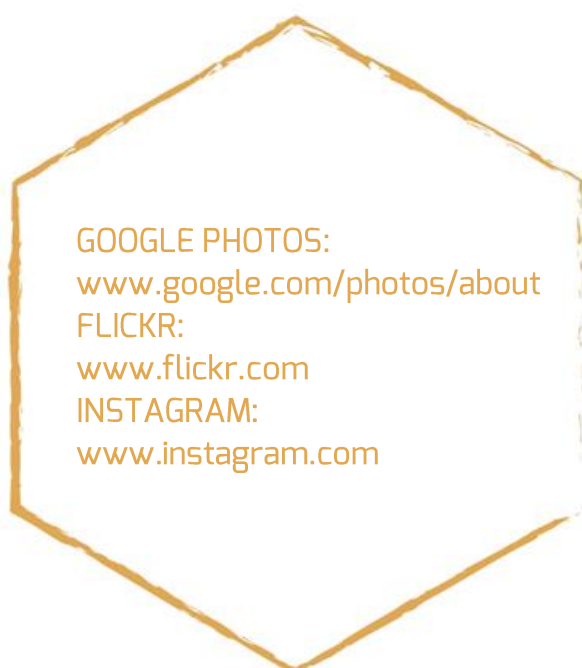
Ovo su web-mjesta koja korisnicima omogućuju brzo i jednostavno dodavanje, uklanjanje ili uređivanje sadržaja. Omogućuju zajedničku proizvodnju informacija u suradničkim radnim skupinama. Wikipedija je najjasniji primjer suradničkog objavljivanja zajedničkog sadržaja na mreži, jer je nemoguće za pojedinca ili malu skupinu ljudi kontrolirati i ažurirati toliku količinu informacija.

Za proizvodnju wikija i informacija u njemu, dodjeljuju se različite dozvole pristupa kao što su administratori, urednici, autori ili samo čitatelji.

Pri planiranju aktivnosti učitelji mogu predložiti svojim učenicima da rade na zajedničkoj online proizvodnji i odlučiti kako i na koji način intervenirati i pomoći. Kao i u slučaju blogova, slike, linkovi, prezentacije, videozapisi ili audiozapisi mogu se ugraditi u wikije, a informacije se mogu lako ažurirati.

4.1.3. Foto albumi

On-line fotoalbumi omogućuju skladištenje i dijeljenje fotografija pomoću programa koji pronalaze, uređuju i objavljuju slike koje se nalaze na našem računalu ili pametnom telefonu.

Prilikom objavljivanja fotografija možete ih razvrstati (po datumu ili temi), uključiti naslove i komentare, napraviti prezentacije i odabrati s kim ih želite podijeliti i/ili razmjenjivati.

Pomoću Google mapa možete omogućiti i povezivanje fotografija s mjestom na kojima su snimljene.

4.1.4. Onlajn videozapisi

U današnje vrijeme vrlo je jednostavno snimiti video pomoću profesionalnih kamera ili onih ugrađenih u pametne telefone. Jednostavno je i dijeljenje videozapisa putem interneta da bi ih bilo tko mogao gledati i komentirati.

Videozapisi koji su pohranjeni na web-stranicama kao što je YouTube mogu se dijeliti na druge web-stranice ili blogove kopiranjem njihovog HTML koda. Na taj se način već objavljeni videozapisi mogu proširiti novim videozapisima intervjuja ili izvješća ili dijelovima filmova ili televizijskih emisija, dokumentarnih filmova ili muzičkih videozapisa.

Raznolikost sadržaja koja se može naći u ovom alatu može omogućiti kritičku analizu videosadržaja, razvoj kreativnosti prilikom proizvodnje novih videozapisa, te promovirati drukčiji netradicionalni način učenja.

4.1.5. Zvučne datoteke

Podcast tehnologija omogućuje vam stvaranje zvučnih datoteka (svjedočanstva, pjesme, ambijentalni zvukovi, zvučni vodiči itd.) i njihovo pohranjivanje da biste ih mogli dijeliti putem RSS datoteka ili kopirati HTML kod i ugraditi ih u web-stranice ili blogove.

Korisnici se u bilo kojem trenutku mogu pretplatiti i preuzeti ih na svoja računala ili pametne telefone da bi ih slušali. Ova tehnologija se često koristi za školski radio, jer programi poput Audacity omogućuju vam jednostavno snimanje i uređivanje zvučnih datoteka.

4.1.6. Dokumenti

Moguće je dijeliti dokumente u svim vrstama formata (PDF, Word, Power Point, Excel...) među skupinama učenika, učitelja ili drugih osoba kako biste ih vidjeli putem interneta i/ili ih uključili u web-stranice ili blogove.

Svi dokumenti koji se stvaraju tijekom trajanja projekta trebali bi se postaviti na internet za pristup s bilo kojeg pretraživača. Možete uređivati i dijeliti te dokumente putem interneta, pozivati ostale korisnike da ih vide i unositi zajedničke izmjene.

SCRIBD:

www.scribd.com

GOOGLE DOKUMENTI:

www.google.com/docs/about

DROPBOX:

www.dropbox.com

GOOGLE DRIVE:

www.google.com/drive

4.1.7. Onlajn prezentacije

SLIDESHARE:

www.slideshare.net

Prezentacije napravljene korištenjem Power Pointa ili OpenOffice Impressa se također mogu dijeliti putem interneta i ugraditi u web-stranicu ili blog pomoću odgovarajućeg koda.

Na taj način se prezentacija izrađena u okviru nekog projekta može uključiti u priču o iskustvu da bi se mogla dijeliti putem interneta da bi ljudi iz cijelog svijeta mogli učiti na tim iskustvima.

4.1.8. Google mape

Google mape je usluga kojoj se može pristupiti putem web-preglednika radi pregledanja osnovnih ili prilagođenih zemljopisnih karata i pronalaženja informacija o lokalnim udrugama, tvrtkama, ustanovama (lokacija, kontaktni podatci) i kako doći do njih.

Mape se mogu vidjeti s tradicionalnim prikazom na ceste, planine, granice, vodene površine itd. ili sa satelitskim slikama koje prikazuju zasjenjene reljefe i linije nadmorske visine.

Možete napraviti i osobne karte da biste označili vama zanimljiva mjesta, dodali informacije ili slike o njima i iscrtavali različite smjerove kretanja.

4.1.9. Google kalendar

Drugi dostupni internetski alat je Google kalendar koji omogućuje organiziranje događaja i njihovo dijeljenje sa ostalim sudionicima u projektu. Kalendar omogućuje primanje podsjetnika za događaje elektroničnom poštom ili SMS-om poslanim izravno na vaš telefon i povezivanje adresa različitih događaja s Google mapama da biste imali pristup lokaciji održavanja događaja.

4.1.10. Bilježenje i sistematizacija

Aplikacije koje omogućuju zabilješke o bilo kakvim dešavanjima i događajima putem teksta, fotografija, linkova, videozapisa i lako dijeljenje s drugim korisnicima aplikacije.

Uz to, ove aplikacije se mogu koristiti kao podsjetnici na poslove i pitanja koje treba uraditi ili riješiti, što omogućuje metodičko planiranje svih aktivnosti tijekom projekta (zajedno s aplikacijom Google kalendar).

GOOGLE KEEP:
www.keep.google.com
EVERNOTE:
www.evernote.com

4.1.11. Društveni mediji

FACEBOOK:
www.facebook.com
INSTAGRAM:
www.instagram.com
TWITTER:
www.twitter.com

Nude alternativne komunikacijske kanale koji omogućuju proširivanje obima školskih projekata i pristup drugim izvorima znanja koji će se upotrijebiti za rješavanje specifičnih problema lokalne zajednice. Učenici mogu sudjelovati kroz svoje osobne profile ili kroz stvaranje profila projekta, interakciju s projektima svojih vršnjaka, učitelja ili stručnjaka iz odabranog predmeta.

Kao i kod blogova, administraciju sadržaja i objava može realizirati određeni učenik ili administrativni tim sastavljen od skupine učenika pod nadzorom njihovih učitelja.

4.2. Postupak bilježenja, sistematizacije i prenošenja iskustava projekta servisnog učenja

4.2.1. Bilježenje

Sa sobom nosimo digitalni fotoapararat, tablet ili mobitel kojima možemo fotografirati. Poželjno je snimati fotografije rada na projektu unutar škole, ali isto tako i izvan škole.

U slučaju snimanja videointervjua, bilo bi korisno razmisliti o pitanjima koja će nam omogućiti prikupljanje podataka koji se kasnije mogu uključiti u naša izvješća na kraju projekta.

Napraviti tri vrste fotografija:

1) Fotografije izvođenja aktivnosti projekta

Cilj: objasniti aktivnosti koje su učenici i članovi lokalne zajednice poduzeli u projektu servisnog učenja. Usredotočiti se na terenske aktivnosti u zajednici.

- Ako se servis u zajednici realizira u malo mračnijim prostorijama, koristite bljeskalicu na uređaju kojim snimate.
- Učenici snimaju fotografije pod nadzorom učitelja.

2) Fotografije onih koji imaju vodeću ulogu u izvođenju projektnih aktivnosti

Cilj: vizualno istaći one učenike, učitelje i članove zajednice koji imaju vodeću ulogu u projektu servisnog učenja.

- Ako se servis u zajednici realizira u malo mračnijim prostorijama, koristite bljeskalicu na uređaju kojim snimate.

3) Fotografije mjesta i objekata u svezi s projektom servisnog učenja

Cilj: imati viziju svega što prati i/ili obogaćuje servisne aktivnosti koje realiziraju učenici, učitelji i članovi lokalne zajednice.

- Zabilježiti mjesta u školi i oko škole i lokalne zajednice na kojima je vidljiv utjecaj projekta ili napravljeno poboljšanje za korisnike.

Korisno je imati računalo ili vanjski disk za skladištenje snimljenih fotografija i videozapisa. Potrebno je izvršiti kronološku i/ili lokacijsku kategorizaciju fotografija i videozapisa, primjerice: dan – mjesec – godina – ustanova – kratak opis fotografija i videozapisa u njihovom nazivu i nazivu datoteke u kojoj su sačuvani.

Bilo bi poželjno da fotografije budu u rezoluciji 2100 piksela x 1500 piksela, što odgovara veličini fotografije od 13 cm x 18 cm ili 1772 piksela x 1363 piksela, što je isto kao 10 cm x 15 cm. Format datoteke bi trebao biti jpg, png ili tiff.

Ako se fotografije skeniraju, uradite to izravno pri 300 dpi ili približno tome. Ne retuširajte fotografije niti pravite bilo kakve izmjene na njima.

Što se tiče videomaterijala, preporuka je da su snimljeni u HD rezoluciji sa što boljom kvalitetom zvuka koja se može dobiti u datim uvjetima snimanja, posebice ako su u pitanju intervjui.

4.3. Kako poboljšati prezentaciju našeg iskustva

Prvi korak: Znati sve detalje projekta da biste ispričali priču

- Da bismo mogli drugima (medijima, ustanovama...) reći tko smo i što radimo, moramo znati sve detalje koji naše iskustvo servisnog učenja čine jedinstvenim i neponovljivim.

Drugi korak: Informacije uvijek dostupne

- Kada imamo sistematizirane podatke (korisnici, procjena utjecaja projekta, fotografije realiziranih aktivnosti) puno je lakše ispričati priču o našem iskustvu.

Treći korak: Zanimljivi, jednostavni i sažeti

- Prvo i zlatno pravilo za bilo koji pisani oblik komunikacije: Od prve rečenice privući pozornost čitatelja jednostavnim, „netehničkim“ i sažetim jezikom. Dobar alat za ovo je korištenje sheme „obrnuta piramida“:

BIBLIOGRAFIJA I INTERNETSKJE STRANICE

Preporučene internetske stranice

1. CLAYSS (skraćenica na španskom jeziku za Latinoamerički centar za servisno učenje i solidarnost). http://www.clayss.org/04_publicaciones/clayss.htm
2. Red española de aprendizaje-servicio (Mreža za servisno učenje u Španiji). <https://aprendizajeservicio.net/> (na španskom jeziku)
3. Zerbikas Foundation (Baskija, Španija). <http://www.zerbikas.es> (na španskom jeziku)
4. Library of Faça Parte Institute (Brazil). http://www.facaparte.org.br/?page_id=46 (na portugalskom jeziku)
5. Publications of the National Program of Solidarity Education, Ministry of Education, Argentina. <http://www.me.gov.ar/edusol/publicaciones.html> (na španskom jeziku)
6. National Youth Leadership Council (USA), <https://nylc.org/>

Preporučene Facebook stranice

1. Laboratorio de Investigación Prosocial Aplicada (LIPA) (Laboratorija za primijenjena društvena istraživanja). <https://www.facebook.com/lipa.uab/>
2. Presidential Award „Solidarity Schools“ (Argentina), na španskom jeziku. <https://www.facebook.com/premio.presidencial?fref=ts>
3. Red de Escuelas Solidarias. <https://www.facebook.com/groups/redapser.clayss> (na španskom jeziku)

Priručnici i praktični alati koji mogu pomoći prilikom razvijanja projekta servisnog učenja

1. CLAYSS i ostali. Priručnik na španskom jeziku. http://www.clayss.org.ar/04_publicaciones/PaSo_Joven_Completo.pdf
2. Zerbikas Foundation. Guías prácticas. (Practice guidelines). <http://www.zerbikas.es/es/guias.html>
3. Material, presentations and videos available at the website of the Conferences. <http://www.clayss.org.ar/seminario/index.html> (na španskom jeziku)
4. Ministry of Education (Argentina). DNPS, Programa Nacional Educación Solidaria. Itinerario y herramientas para desarrollar un proyecto de aprendizaje-servicio. (Projektna faza i alati za

razvoj projekata servisnog učenja) Buenos Aires, Argentine Ministry of Education, 2015.
http://www.me.gov.ar/edusol/archivos/2014_itinerario.pdf (na španskom jeziku)

5. Ministry of Education (Argentina). DNPS, Programa Nacional Educación Solidaria. Aprendizaje - servicio en el Nivel Inicial. (Servisno učenje u predškolskom obrazovanju) Buenos Aires, Ministry of Education, 2008.
<http://repositorio.educacion.gov.ar:8080/dspace/handle/123456789/95214>
6. Ministry of Education, Government of Chile. Manual de Aprendizaje-Servicio. (Priručnik za servisno učenje) Chile, 2007. http://www.clayss.org.ar/04_publicaciones/manual-de-aprendizaje-mineduc2007.pdf (na španskom jeziku)

Zbirka iskustava o provedenim projektima servisnog učenja

1. CLAYSS Natura. Ver para Creer. (Believe to See) (2012) Sedam iskustava o servisnom učenju.
http://www.clayss.org.ar/natura/siete_historias_inspiradoras_en_la_educacion/docs/siete_historias_inspiradoras_en_educacion.pdf (na španskom jeziku)
2. CLAYSS-PWC-(2005). Microemprendimientos educativos solidarios.
http://www.clayss.org/04_publicaciones/preedu-libro2.pdf
3. (2007). Experiencias educativas solidarias en Escuelas de Educación Especial, Escuelas Comunes Integradoras y Escuelas de Capacitación Laboral. (Solidarity educational experiences in Special Needs Schools, Regular Inclusive Schools and Job Training Schools.) Buenos Aires.
http://www.clayss.org/04_publicaciones/preedu-libro4.pdf
4. (2009) Experiencias de aprendizaje y servicio solidario para la preservación y promoción del cuidado del medio ambiente. (Solidarity service and learning experiences for the preservation and promotion of the environment) Buenos Aires. http://www.clayss.org/04_publicaciones/preedu-libro6.pdf
5. Zerbikas Foundation. 60 buenas prácticas de aprendizaje-servicio (60 primjera dobre prakse).
<http://www.zerbikas.es/guias/es/60.pdf>
6. ME. Ministry of Education. Dirección Nacional de Políticas Socioeducativas. Programa Nacional Educación Solidaria. (National Office of Socio-educational Policies. National Program of Solidarity Education). <http://www.me.gov.ar/edusol/archivopublicaciones.html>
7. (1997–2009) Actas de los Seminarios Internacionales de aprendizaje y servicio solidario (Proceedings of solidarity service and learning International Conferences).
<http://www.clayss.org.ar/seminario/actas.html>

